

2023

ARCHEOLOGIENOTA

Steenweg te Heers (Limburg)

ADEDE Archeologisch Rapport 1018

Stijn Van Lancker

ADEDE ARCHEOLOGISCH RAPPORT 1018

Archeologienota Steenweg te Heers (Limburg).

STIJN VAN LANCKER

Colofon

Uitgever	ADEDE bv
Jaar van uitgave	2023
Plaats van uitgave	Gent
Redactie	David Janssens
ISSN	2033-6810

Niets uit deze uitgave mag worden veeveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van ADEDE bv. ADEDE bv is niet aansprakelijk voor eventuele schade voortvloeiend uit diens adviezen.

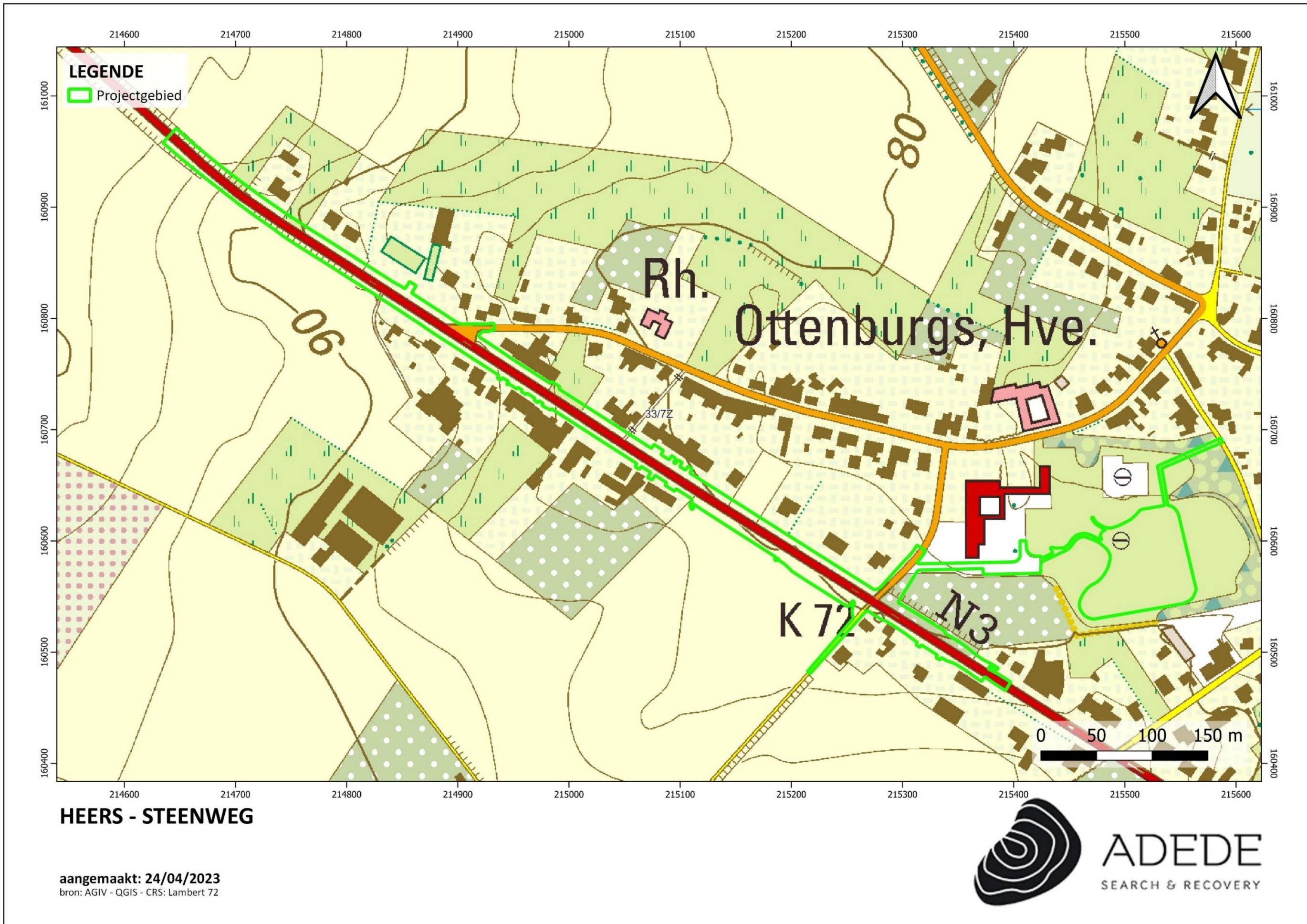
Inhoudsopgave

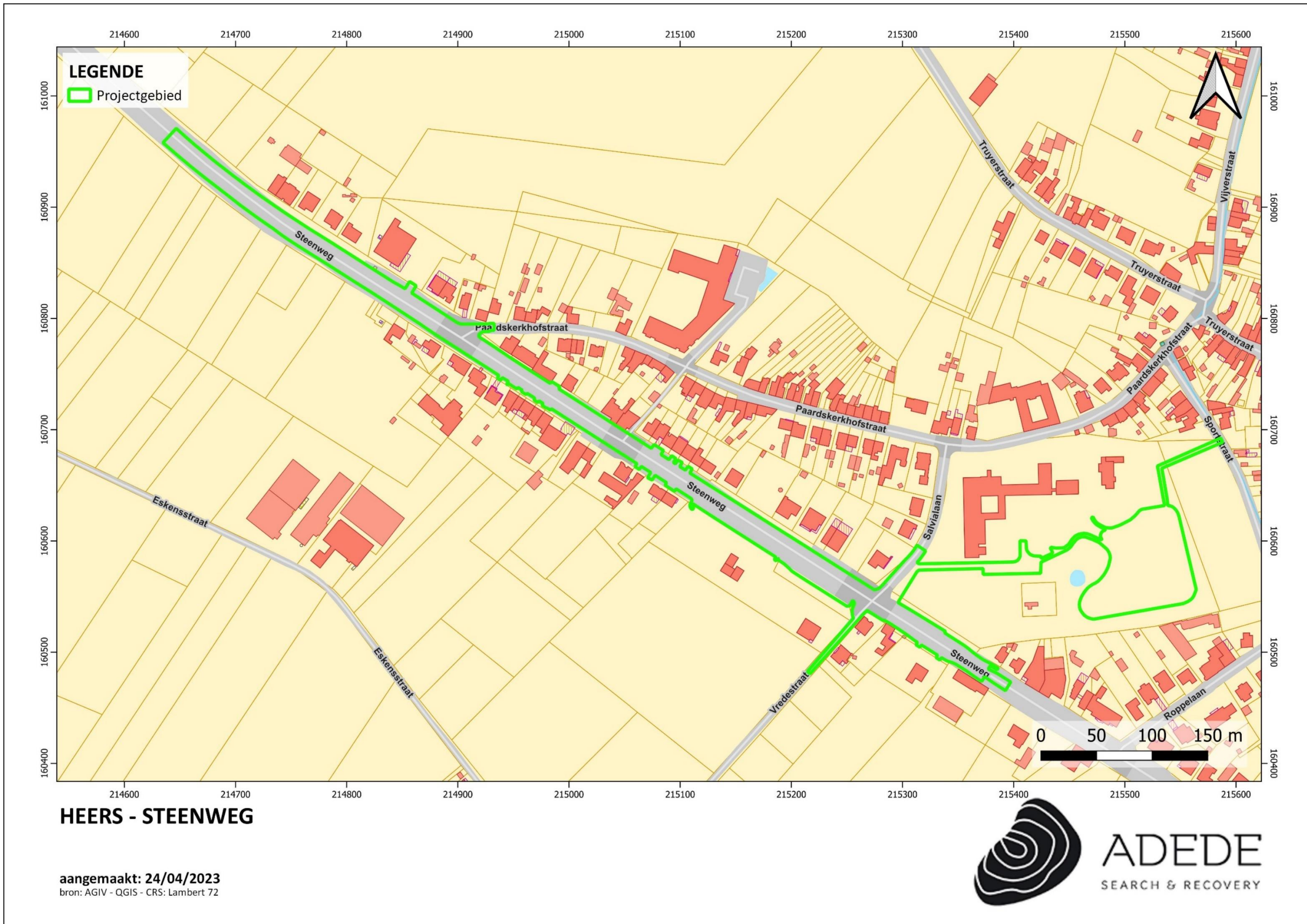
1	Administratieve fiche	- 5 -
2	Bureauonderzoek	- 9 -
2.1	Archeologische voorkennis	- 9 -
2.2	Aanleiding van het onderzoek.....	- 9 -
2.3	Doel van het onderzoek	- 9 -
2.4	Huidige situatie projectgebied	- 10 -
2.5	Beschrijving geplande werken.....	- 10 -
2.6	Randvoorwaarden	- 12 -
2.7	Werkwijze	- 12 -
3	Assessmentrapport.....	- 20 -
3.1	Landschappelijke situering van het onderzoeksgebied.....	- 20 -
3.2	Geo(morfo)logische en bodemkundige situering van het onderzoeksgebied	- 23 -
3.2.1	Tertiair geologisch	- 23 -
3.2.2	Quartair geologisch	- 24 -
3.2.3	Bodem	- 25 -
3.2.3.1	Bodemtypekaart.....	- 25 -
3.2.3.2	Potentiële bodemerosie	- 26 -
3.2.3.3	Erosiegevoeligheid.....	- 27 -
3.2.3.4	Landgebruik	- 28 -
3.2.3.5	Gewestplan.....	- 29 -
3.3	Historische situering van het onderzoeksgebied	- 32 -
3.3.1	Algemene historische situering	- 32 -
3.3.2	Historisch kaartmateriaal	- 34 -
3.3.2.1	XXX.....	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
3.3.2.2	Kaart van Ferraris (1771 – 1778)	- 35 -
3.3.2.3	Atlas der Buurtwegen (1840)	- 36 -
3.3.2.4	Topografische kaart van Vandermaelen (1846 – 1854)	- 37 -
3.3.2.5	Kaart van Popp (1842 – 1879)	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
3.3.3	Luchtfoto 1971	- 39 -
3.3.4	Luchtfoto 1979-1990	- 40 -
3.3.1	Luchtfoto 2022	- 42 -

3.4	Archeologische situering van het projectgebied.....	- 43 -
3.4.1	Archeologische nota's en onderzoek in de omgeving.....	- 43 -
3.4.2	CAI Indicatoren	- 47 -
4	Besluit	- 52 -
5	Bibliografie.....	- 56 -
5.1	Websites	- 56 -
5.2	Centrale Archeologische Inventaris (CAI).....	- 56 -
5.3	Archeologienota's.....	- 57 -
6	Lijst van figuren	- 59 -

1 Administratieve fiche

Projectcode	2023D246
Site	Steenweg (Heers)
Projectsigle ADEDE	HEE-STE
Ligging	Heers (Lim.)
Soort onderzoek	Bureauonderzoek
Aard van de vervolgwerven	Heraanleg riolering en wegenis Reliëfwijzigingen: herprofilering grachten, aanleg bufferbekken, verhoging finse piste, realisatie aansluiting op Beek
Uitvoerder	ADEDE bv
Erkenningsnummer ADEDE bvba	2015/00058
Erkend archeoloog	David Janssens OE/ERK/Archeoloog/2018/00215
Tijdelijke bewaarplaats archief	ADEDE bv
Grootte projectgebied	Steenweg 882 lopende meter Salviaalaan 244 lopende meter Looppiste 8169 m ² Riolering in het veld 100 meter
Periode uitvoering	April 2023
Thermen thesaurus Onroerend Erfgoed	Archeologienota, Bureauonderzoek

2 Bureauonderzoek

2.1 Archeologische voorkennis

Zowel binnen de contouren als in de ruimere omgeving van het onderzoeksgebied werd voorafgaand archeologisch onderzoek verricht. Deze vaststellingen worden toegelicht in het assessmentrapport.

2.2 Aanleiding van het onderzoek

De archeologienota werd opgemaakt naar aanleiding van een geplande omgevingsvergunningsaanvraag voor stedenbouwkundige handeling waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 1000m² of meer beslaat en de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft 3000m² of meer bedraagt. De initiatiefnemer is daarom verplicht een bekrachtigde archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag.

2.3 Doel van het onderzoek

Deze archeologische nota heeft tot doel om door middel van de bestaande archeologische, geografische, geologische, en historische bronnen de mogelijkheid tot het aantreffen van archeologisch waardevolle sites binnen het projectgebied te onderzoeken. Aan de hand van de verzamelde informatie wordt vervolgens een programma van maatregelen opgesteld met het doel de archeologische kennis te bewaren voor de volgende generaties.

Volgende onderzoeksvragen worden in deze archeologienota behandeld:

- Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het onderzoeksgebied?
- Zijn er archeologische sites met relevante cultuurhistorische waarde gekend op of in de omgeving van het onderzoeksgebied?
- Hoe evolueerde het historisch landgebruik van het onderzoeksgebied?
- Hoe evolueerde de historische bebouwing van het onderzoeksgebied?
- Wat is de potentiële impact van de geplande werken op het cultuurhistorisch en archeologisch erfgoed?

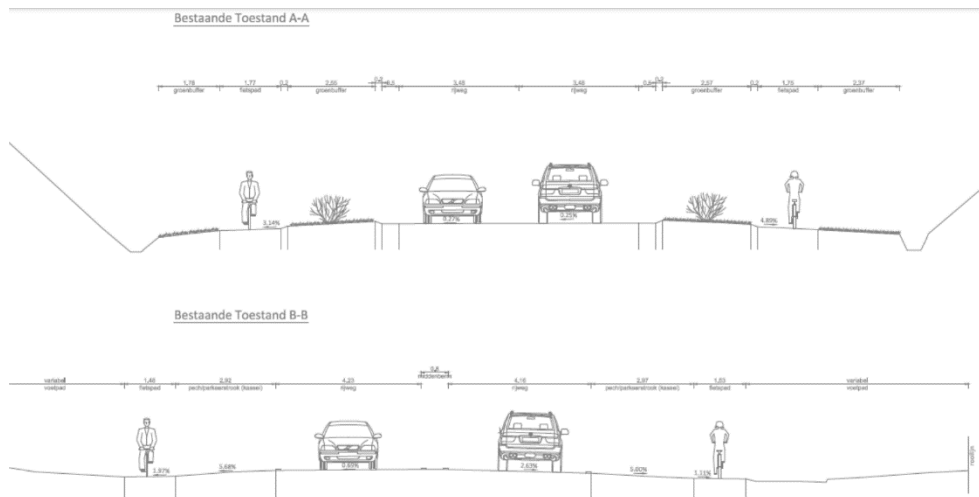
2.4 Huidige situatie projectgebied

Het projectgebied bevindt zich ter hoogte van de Steenweg in Heers, van aan huisnummer 144 tot aan huisnummer 81. Daarnaast wordt er ook gewerkt in de Vredestraat en in de Salvialaan (liggen in het verlengde van elkaar en kruisen de Steenweg).

Ook wordt er gewerkt aan de finse piste ter hoogte van het Administratief gemeentehuis van Heers.

De bestaande verharding van de wegen bestaat uit een betonverharding bedekt met 1 laag asfalt. De voetpaden fietspaden die aanwezig zijn, zijn voorzien in beton. De fietspaden zijn van de wegen gescheiden door een verharding bestaande uit kasseien, die op vele plaatsen is bedekte met een laag asfalt. De Salvialaan bestaat uit een verharding bestaande uit beton en de voetpaden zijn aangelegd in betonstraatstenen in een halfsteensverband.

Onder de weg bevindt zich ook een riolering. Deze bevindt zich op een diepte tussen 1 en 2 meter.

Het projectgebied beslaat eveneens een zone van 8169 m² ten noorden van de steenweg. Dit is een grasveld waarrond een finse piste is aangelegd.

2.5 Beschrijving geplande werken

Men plant de heraanleg van de wegenis en werken aan de waterhuishouding binnen het projectgebied.

Heraanleg wegenis

Voor de heraanleg van de wegenis, dienen de bestaande verhardingen opgebroken te worden. De bestaande wegenis bestaat uit een wegverharding in asfalt en fietspaden uit beton. De fietspaden zijn van de wegenis gescheiden door een verharding bestaande uit kasseien, bedekt met asfalt.

De bestaande wegenis wordt opgebroken en vervangen door een nieuwe wegenis bestaande uit 3 lagen asfalt. Waar de plaats het toelaat, worden vrij liggende fietspaden uit asfalt gerealiseerd. Er worden parkeerplaatsen uit betonstraatstenen gerealiseerd en de inritten worden ook uitgevoerd in betonstraatstenen. Er worden verschillende middengeleiders in printbeton met motief betonstraatstenen tussen de 2 rijrichtingen uitgevoerd.

Aanleg rioleringsstelsel

Het bestaande riool wordt vervangen door een nieuw gescheiden rioleringsstelsel bestaande uit:

a) betonnen RWA buizen met een gemiddelde diameter van 400mm tot een diameter 1000mm, vlak voor de lozing in de nieuwe bufferzone; b) een DWA riolering met gres buizen met een gemiddelde diameter van 250mm. Er wordt een aansluiting gerealiseerd op een nieuw bufferbekken, met overloop op de bestaande ingebuisde beek.

Reliëfwijzigingen

Gracht

Ter hoogte van de steenweg wordt de bestaande gracht ter hoogte van huisnummers 128-130 en 132 doorgetrokken richting de Vredestraat. Hiervoor is er een reliëfwijziging van toepassing met een volume van 272m³ en een oppervlakte van 404m².

Er worden 2 overwelvingen of inbuizingen ter hoogte van huisnummers 122-128 voorzien. Het betreft hier 1 perceel met waarop 12 woonegelegenheden gebouwd zullen worden. De overwelvingen zullen dienen als toegang voor fietsers en voetgangers naar de Steenweg. De lengte van de overwelving of inbuizingen ter hoogte van deze aansluitingen op het fietspad bedragen maximaal vijf meter.

Finse piste & bufferbekken

Verder wordt er een buffering ter hoogte van de Finse piste gerealiseerd. Hiervoor wordt het looppad van de piste verhoogd met ca 25cm en het binnen gebied van het looppad verlaagd met ca 60cm. Het totaal hoogteverschil tussen de bodem van het bekken en de finse piste zal 85cm bedragen.

Op het bufferbekken wordt een overstortconstructie gerealiseerd, waarna het regenwater dat niet kan infiltreren, kan overstorten richting de waterloop (.).

Rooien van bomen

Teneinde de aanleg van een regenwater afvoerriool, dat zal aansluiten op de ondergrondse inbuizing van de waterloop, dient er gedeeltelijk bos gerooid te worden. Er wordt getracht om zo veel mogelijk bomen te bewaren en enkel struiken en gewassen te rooien. De te kappen zone is de werkbreedte die nodig is voor de aanleg van de riolering en het transport van het werkmateriaal.

Het betreft een zone van ca. 3,5 meter breed en 35 meter lang, net ten westen van de sportstraat.

2.6 Randvoorwaarden

Een eventueel vervolgonderzoek zal plaatsvinden in uitgesteld traject wegens 'onmogelijk'. Voordat een ingreep in de bodem kan plaatsvinden, zal eerst de bestaande verharding moeten verwijderd worden.

2.7 Werkwijze

Dit bureauonderzoek heeft tot doel de aanwezigheid en de bewaringstoestand van de archeologische resten binnen het projectgebied in te schatten, alsook de impact van de geplande werken op het aanwezige archeologische erfgoed. Op basis van de verworven kennis kunnen concrete aanbevelingen geformuleerd worden voor een eventuele verder prospectie-/opgravingsstrategie. De archeologische verwachting van het projectgebied wordt gebaseerd op gekende geologische, landschappelijke, archeologische, historische en geografische bronnen. Hiervoor wordt beroep gedaan op gekende literatuur, de Centraal Archeologische Inventaris, het Geoportaal van Onroerend Erfgoed en de Databank Ondergrond Vlaanderen. Dit alles wordt vervolgens samengelegd met topografische kaarten, recente luchtfoto's, kadasterkaarten en plannen van de gekende/geplande toestand.

Overzicht geconsulteerde kaarten:

- Onderzoeksgebied:
 - Inplantingsplan huidige toestand
 - Inplantingsplan geplande toestand
 - Doorsnede bestaande toestand
 - Doorsnede nieuwe toestand
- Geografische/geo (morfo)logische en bodemkundige situering:
 - Topografische kaart
 - Orthofoto
 - Kadasterkaart
 - Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II
 - Tertiair geologische kaart

- Quartair geologische kaart
- Bodemtypekaart
- Potentiële bodemerosiekaart
- Erosiegevoeligheidskaart
- Bodemgebruiksbestand
- Gewestplan
- Historische situering:
 - Kaart van Ferraris, 1777
 - Atlas der Buurtwegen, 1840
 - Kaart van Vandermaelen, 1846-1854
 - Kaart van Popp, 1842-1879
 - Luchtfoto's
- Archeologische situering:
 - Geoportaal Centraal Archeologische Inventaris
 - Inventaris Onroerend Erfgoed

Bestaande toestand:

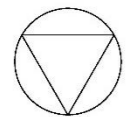
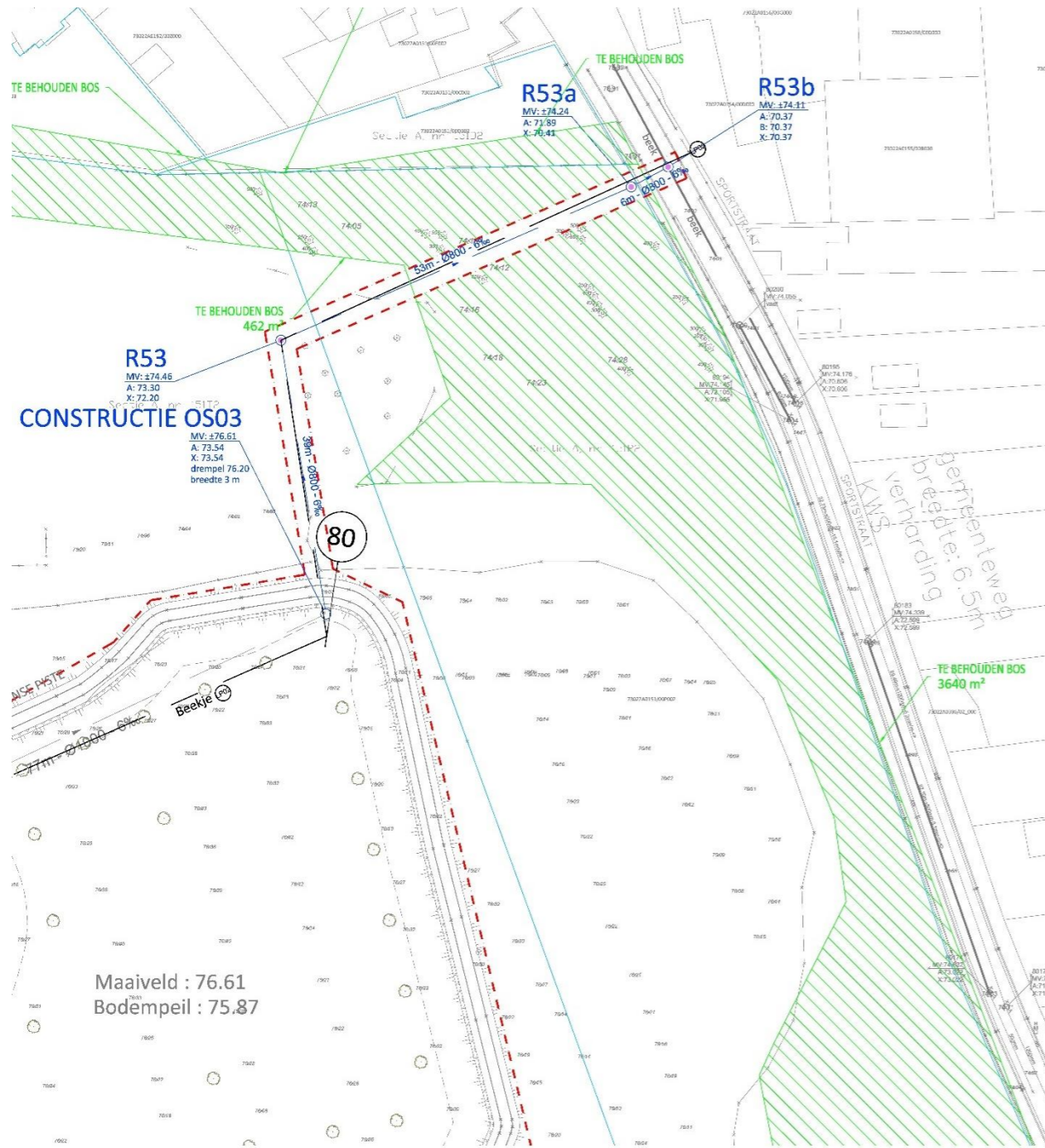

Schaal: 1/500
0 5m 10m 15m 20m 25m 30m

Ontworpen toestand:

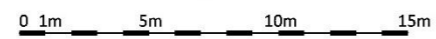

Constructie Bufferbekken – Beek

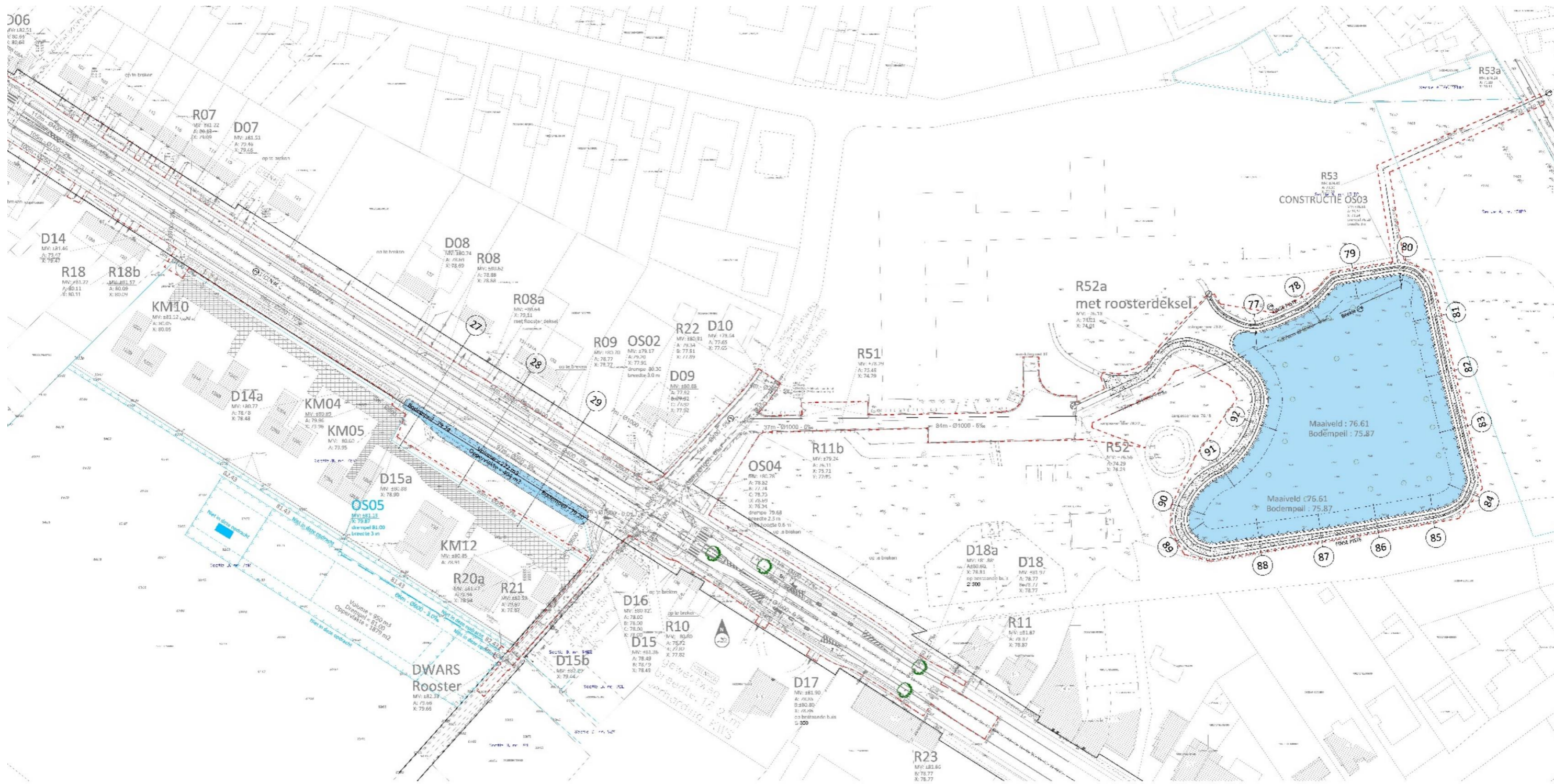

Referentiepeil
Om TAW
Alle peilen volgens TAW

Schaal: 1/250

Reliëfwijzigingen:

Referentiepeil
Om TAW
Alle peilen volgens TAW

Schaal: 1/250
0 2m 5m 10m 15m

Doorsneden: in aparte bijlage

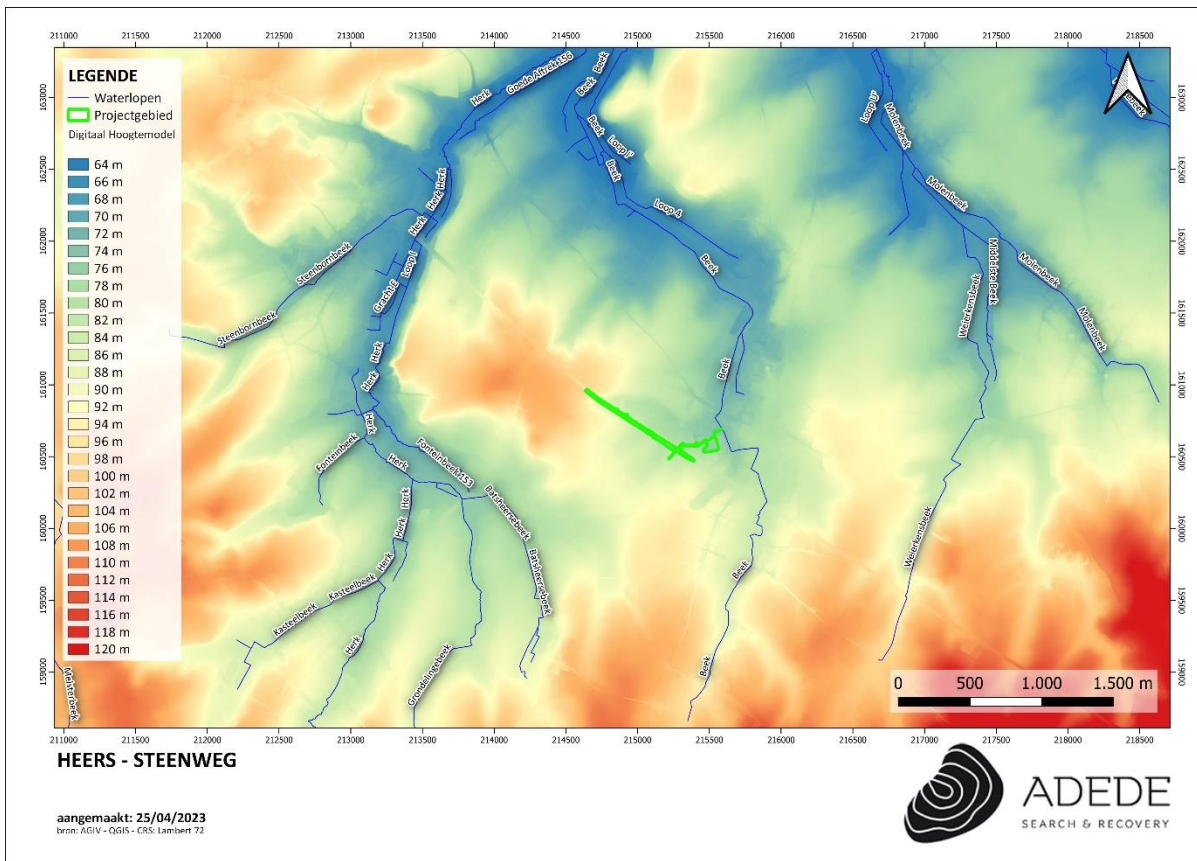
3 Assessmentrapport

3.1 Landschappelijke situering van het onderzoeksgebied

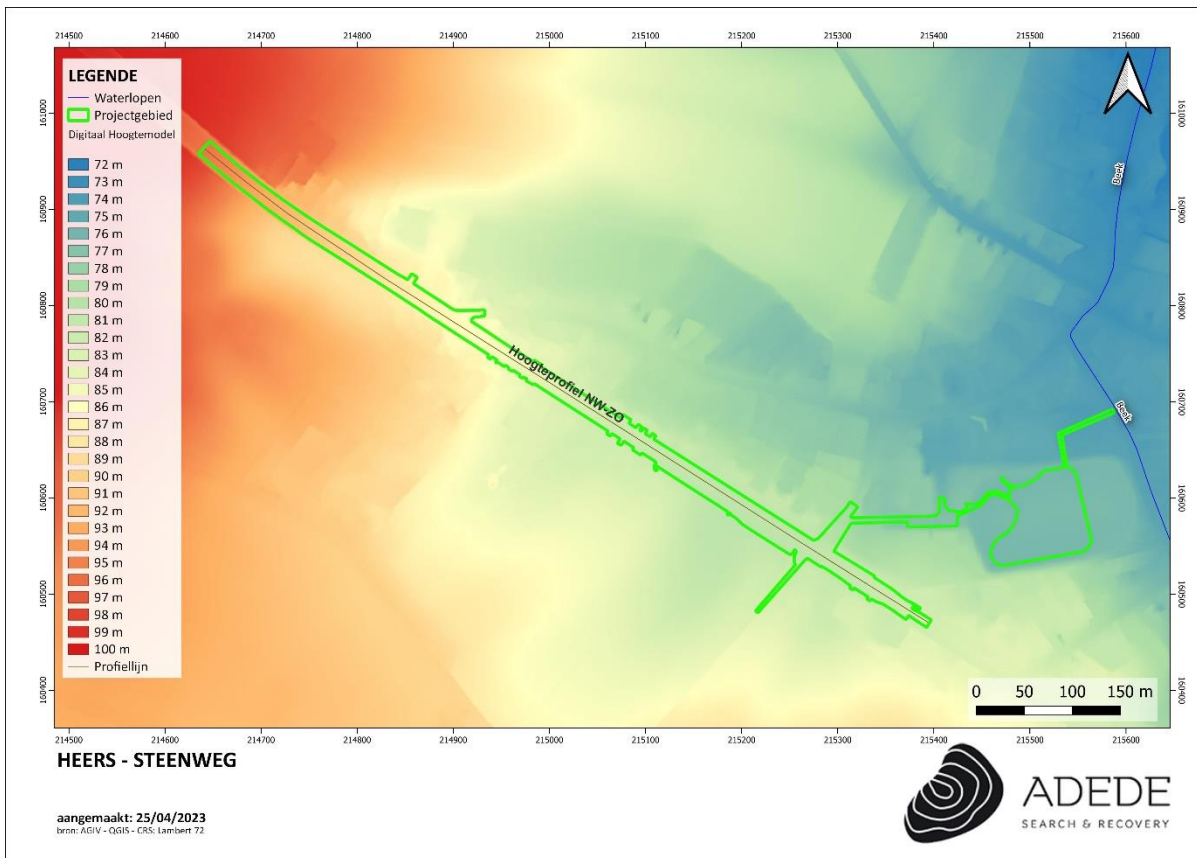
De omgeving van het projectgebied maakt deel uit van Droog-Haspengouw dat gekenmerkt wordt door Pleistocene eolische leemafzettingen bovenop een sterk doorlatende mergelformatie. Door deze geologie wordt Droog-Haspengouw gekenmerkt door uitgestrekte hoger gelegen leemplateaus die van oudsher in gebruik zijn als landbouwgronden. In de plateaus hebben zich rivier- en beekvalleien ingesneden waar enigszins nattere gronden aanwezig zijn. Het is in deze riviervalleien (doorgaans zuid-noord georiënteerd) waar verschillende historische dorpen en steden tot ontwikkeling kwamen. De locatie van het projectgebied is topografisch interessant gelegen. Het bevindt zich immers in de bovenloop, ten westen van een waterloop op de overgang van de leemplateaus naar de vallei. Dit kan als een landschappelijk gunstige locatie beschouwd worden, namelijk kort bij stromend water, alsook dicht bij de leemplateaus.¹

Het projectgebied zelf bevindt zich op een hoogte van ca. 90m TAW en loopt af in oostelijke richting. Aan de oostelijke grens van het projectgebied bevindt zich een waterloop: Beek.

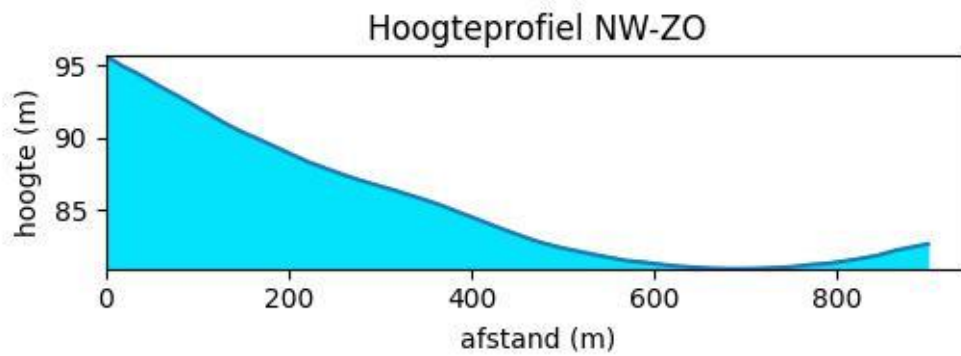
¹ <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/notas/19160>

Figuur 1. Situering van het projectgebied op het DTHM VII, digitaal terreinmodel 1m.

Figuur 2. Situering van het projectgebied op het DHMVII, digitaal terreinmodel 1m (detail).

Figuur 3. Hoogteprofielen van het projectgebied.

3.2 Geo(morfo)logische en bodemkundige situering van het onderzoeksgebied

3.2.1 Tertiair geologisch

De Tertiair geologische kaart (1:50.000) geeft de lithologie van de afzettingen onder de Quartaire afzettingen weer.

Op de tertiair geologische kaart bevindt het westelijke deel van het projectgebied zich ter hoogte van de Formatie van Heers. Deze bestaat uit bleekgrijze mergel, en onderaan uit glauconietzand.

Het oostelijke deel bevindt zich op de Formatie van Maastricht. Deze formatie bestaat uit gele en witte grove kalkarenieten, bevat silexbanken, hardgrounds en veel fossielen.

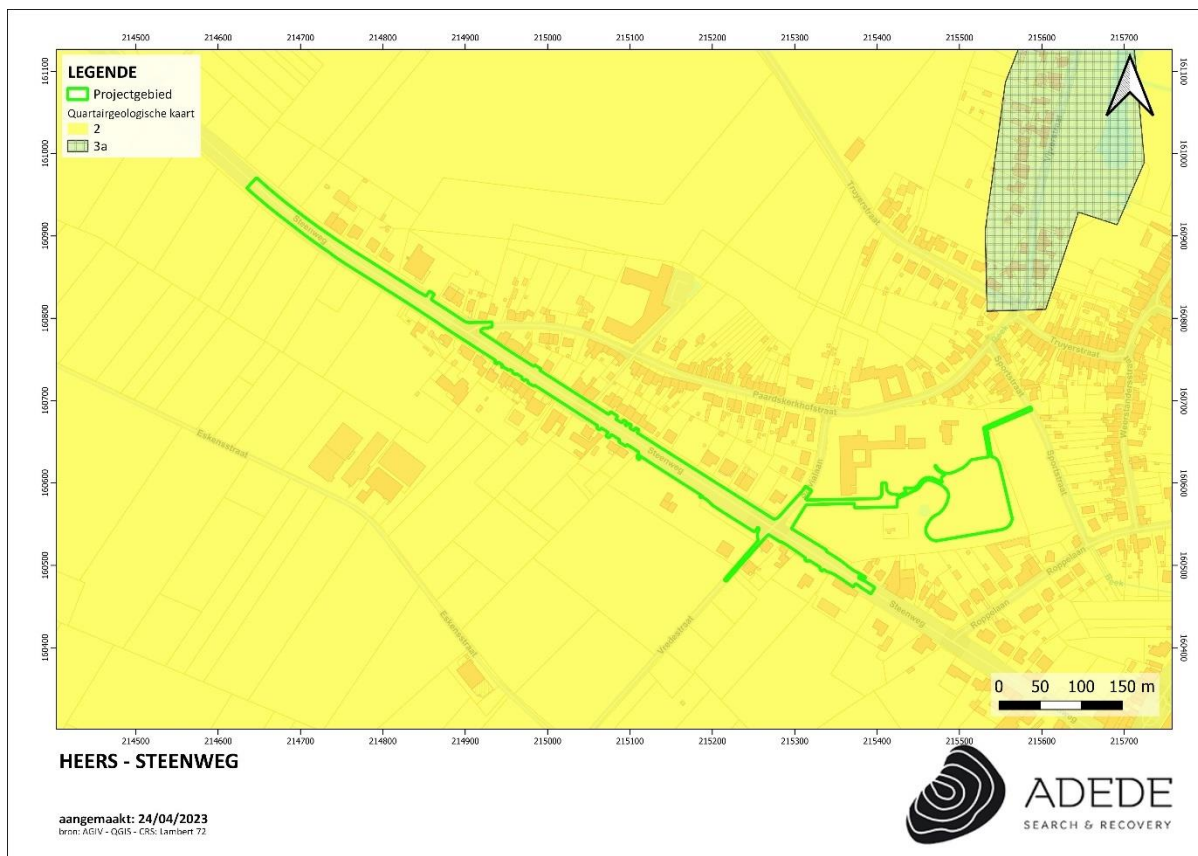

Figuur 4. Situering van het projectgebied op de tertiair geologische kaart.

3.2.2 Quartair geologisch

Op de quartair geologische kaart bevindt het projectgebied zich ter hoogte van type 2. Bij dit profieltype zijn er geen Holocene en/of Tardiglaciale afzettingen aanwezig bovenop de Pleistocene sequentie. Dit profieltype is opgebouwd uit volgende lagen:

- Elpw: Dit zijn eolische afzettingen (zand tot silt) van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) of mogelijk Vroeg-Holoceen. In het zuidelijke gedeelte van Vlaanderen bestaan deze afzettingen voornamelijk uit silt (loess) en in de meer noordelijke en centrale delen van Vlaanderen, zijn deze opgebouwd uit zand tot zandleem.
- HQ: hellingsafzettingen van het Quartair

Figuur 5. Situering van het projectgebied op de quartair geologische kaart.

3.2.3 Bodem

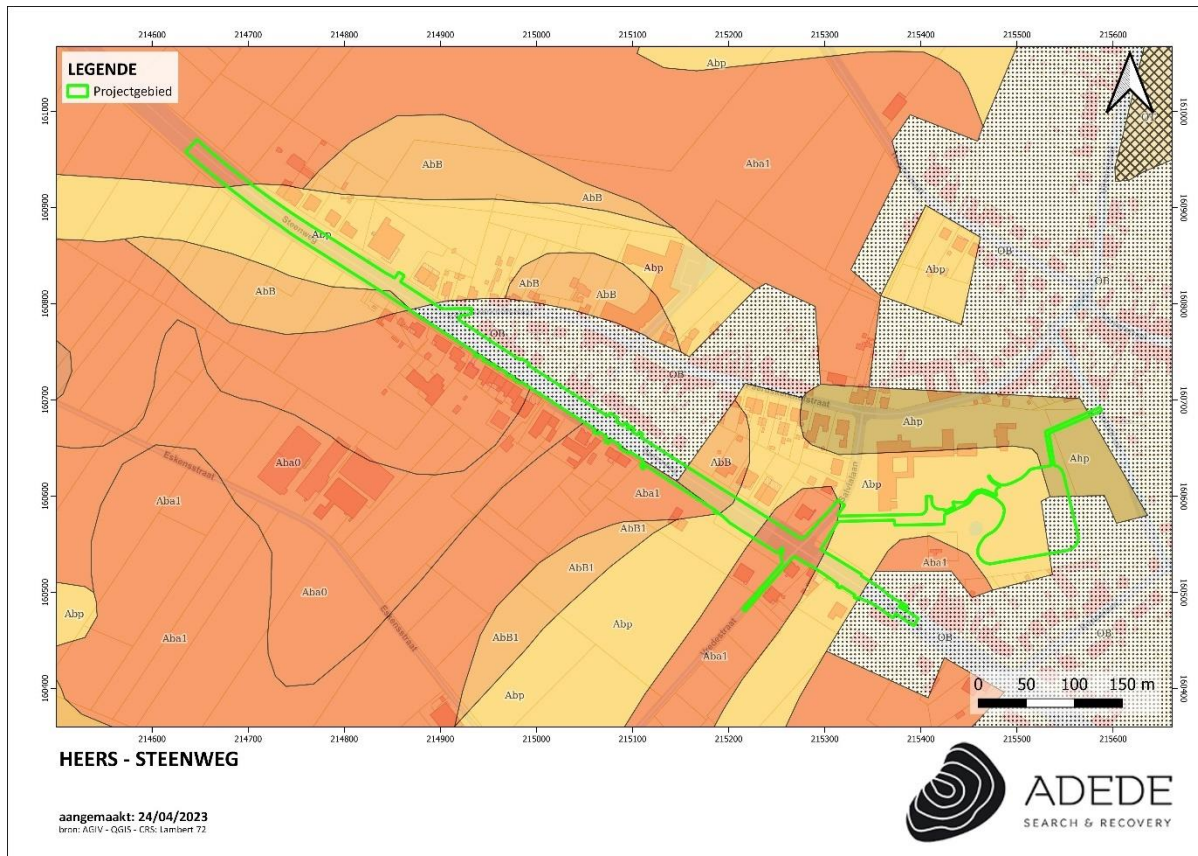
In dit hoofdstuk worden achtereenvolgens de bodemtypekaart, potentiële bodemerosiekaart, erosiegevoeligheidskaart en het bodemgebruiksbestand besproken.

3.2.3.1 Bodemtypekaart

Binnen het projectgebied bevinden zich verschillende bodemtypes, waarvan de natuurlijke allen droge leembodems zijn. Binnen enkele delen van het projectgebied zou de bodem verstoord zijn (OB)

- **Aba1:** Dit betreft een droge leembodem met textuur B horizont. De serie Aba, ontwikkeld in het Pleistocene loessdek, vertoont onder de A horizont een aan klei en sesquioxiden aangerijkte textuur B horizont. De bouwvoor is een donkerbruin, homogeen humushoudend leem; bij Abao rust de Ap op een geelbruine overgangshorizont. De Bt is bruin zwaar leem (gemiddelde 20% klei) met meestal goed ontwikkelde polyedrische structuur en kleihuidjes (coatings). Naar onder toe neemt het kleigehalte sterk af en verdwijnt de structuur geleidelijk terwijl de kleur geelbruin wordt. Bij Aba(b) profielen met gevlekte textuur B vertoont deze horizont grijze strepen of gebleekte vlekken. Bij de substraatseries begint een steenachtig zand, klei- of klei-zandsubstraat op geringe of matige diepte. De bodems vertonen geen watergebrek en geen wateroverlast dank zij de gunstige drainage en het hoog waterbergend vermogen. Substraatseries zijn evenwel gevoeliger voor droogte, te meer daar ze dikwijls op hellingen met snelle oppervlakkige ontwatering liggen. Op sterk hellende terreinen dienen voorzorgsmaatregelen tegen de erosie genomen te worden.
- **Abp:** Dit is een droge leembodem zonder profiel. De Abp bodems komen voor in colluviale droge leemdepressies. Deze gronden bestaan uit leemmateriaal geërodeerd van de hoger liggende plateaugronden. De landbouwwaarde van de Abp gronden ligt één klasse lager dan die van de Aba gronden wegens het meestal geringe waterbergingsvermogen. Deze colluviale leemgronden zijn zeer geschikt voor graangewassen, maar iets minder voor suikerbieten.
- **AbB:** Het betreft een droge leembodem met textuur B of structuur B horizont. De niet gedifferentieerde gronden B, n.l. bronzones, zijn vooral gekenmerkt door een mozaïek van natte drainageklassen. De eenheid is gekoloniseerd door biezen en andere moerasplanten.

- OB: Bebouwde zones. Soms wordt het bodemprofiel door het ingrijpen van de mens gewijzigd of vernietigd (kunstmatige gronden). De bodems in de bebouwde zone (OB) zijn daar een voorbeeld van.

Figuur 6. Situering van het projectgebied op de bodemtypekaart.

3.2.3.2 Potentiële bodemerosie

De bodem binnen het projectgebied is nog geen onderwerp geweest van een onderzoek die de potentiële bodemerosie nagaat. Enkele percelen in de omgeving wel; deze scoren 'hoog' tot 'zeer laag'.

Figuur 7. Situering van het projectgebied op de potentiële bodemerosiekaart.

3.2.3.3 Erosiegevoeligheid

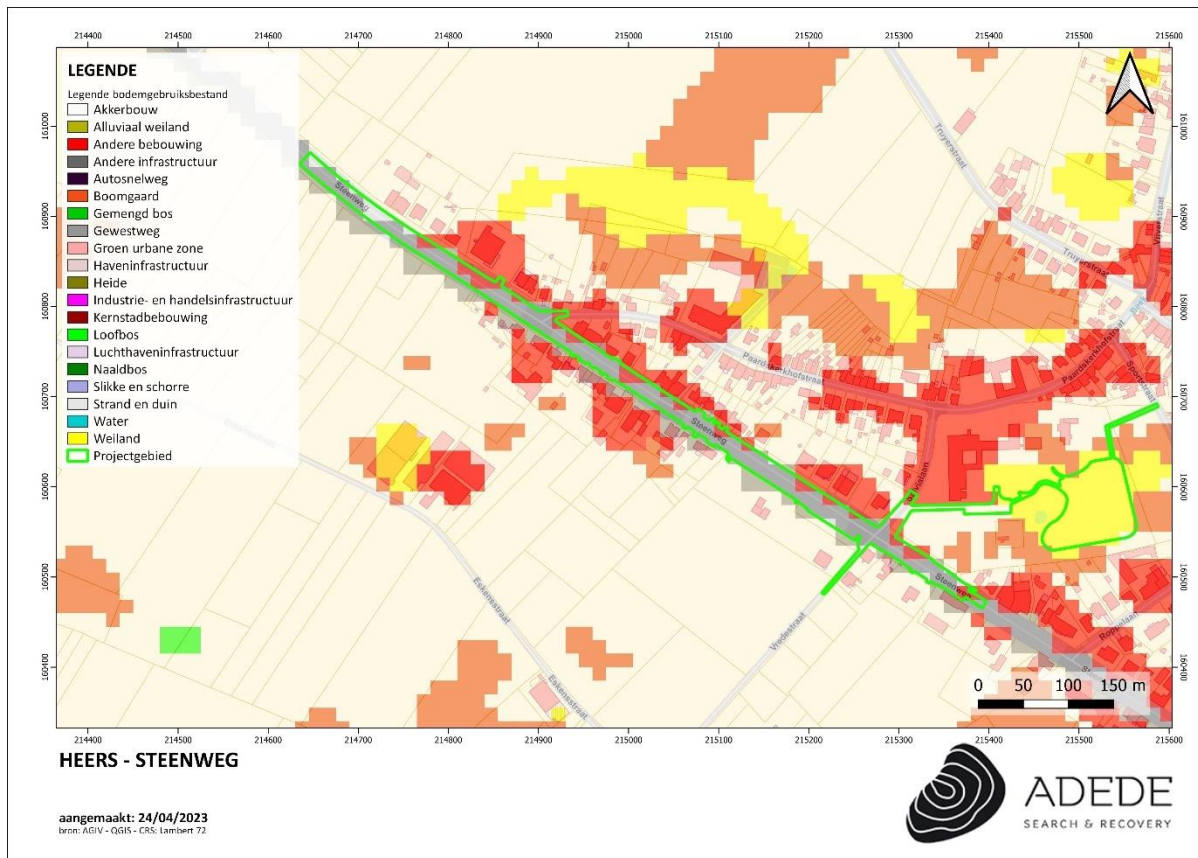
De bodem binnen de gemeente Heers is gekarteerd als 'zeer sterk erosiegevoelig'.

Figuur 8. Situering van het projectgebied op de erosiegevoeligheidskaart.

3.2.3.4 Landgebruik

De steenweg is aangeduid als 'gewestweg'. Het perceel waar een bufferbekken wordt gecreëerd is aangeduid als 'weiland'.

Figuur 9. Situering van het projectgebied op het bodemgebruiksbestand.

3.2.3.5 Gewestplan

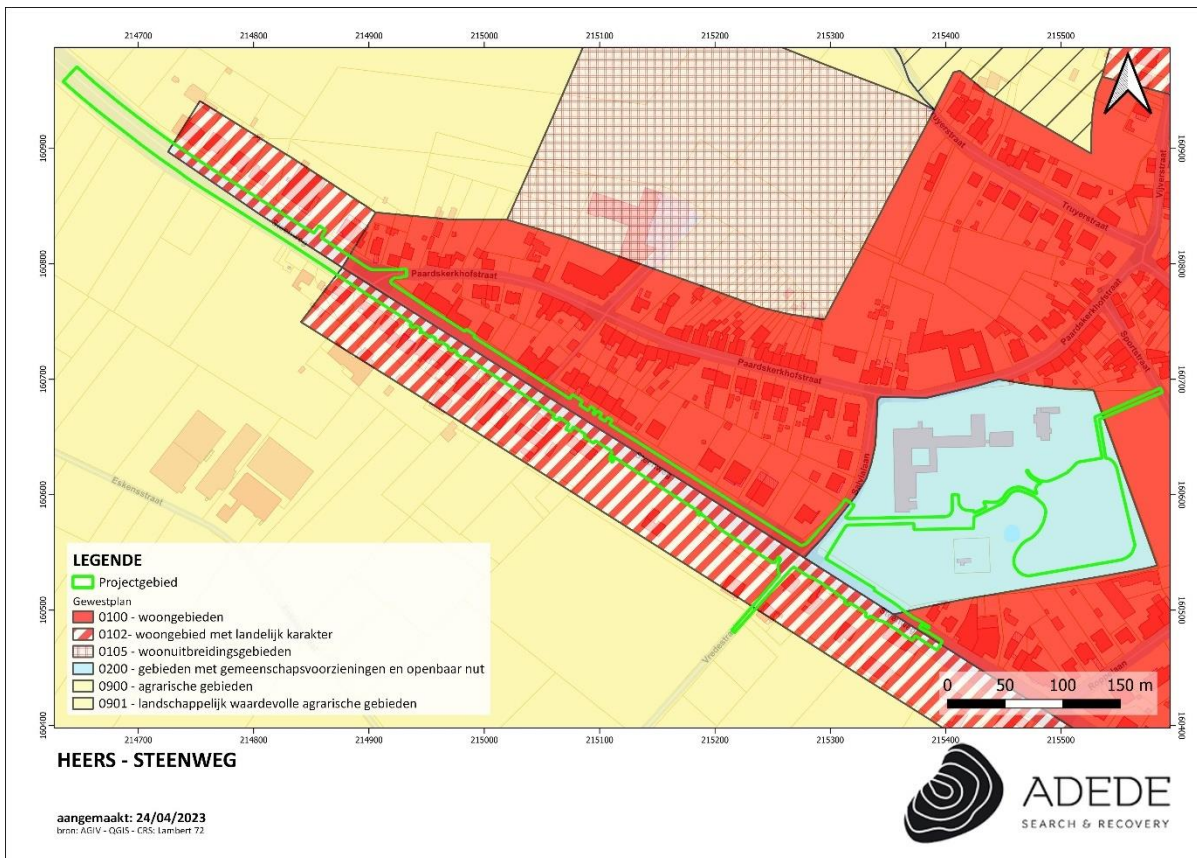
Op het gewestplan bevindt het projectgebied zich in volgende zones:

- Agrarisch gebied: De agrarische gebieden zijn bestemd voor de landbouw in de ruime zin. Behoudens bijzondere bepalingen mogen de agrarische gebieden enkel bevatten de voor het bedrijf noodzakelijke gebouwen, de woning van de exploitanten, benevens verblijfsgelegenheid voor zover deze een integrerend deel van een leefbaar bedrijf uitmaakt, en eveneens para-agrarische bedrijven. Gebouwen bestemd voor niet aan de grond gebonden agrarische bedrijven met industrieel karakter of voor intensieve veeteelt, mogen slechts opgericht worden op ten minste 300 m van een woongebied of op ten minste 100 m van een woonuitbreidingsgebied, tenzij het een woongebied met landelijk karakter betreft. De afstand van 300 en 100 m geldt evenwel niet in geval van uitbreiding van bestaande bedrijven.

- **Woongebied:** De woongebieden zijn bestemd voor wonen, alsmede voor handel, dienstverlening, ambacht en kleinbedrijf voor zover deze taken van bedrijf om redenen van goede ruimtelijke ordening niet in een daartoe aangewezen gebied moeten worden afgezonderd, voor groene ruimten, voor sociaal-culturele inrichtingen, voor openbare nutsvoorzieningen, voor toeristische voorzieningen, voor agrarische bedrijven. Deze bedrijven, voorzieningen en inrichtingen mogen echter maar worden toegestaan voor zover ze verenigbaar zijn met de onmiddellijke omgeving.

- **Woonuitbreidingsgebied:** De woonuitbreidingsgebieden zijn uitsluitend bestemd voor groepswooningbouw zolang de bevoegde overheid over de ordening van het gebied niet heeft beslist, en zolang, volgens het geval, ofwel die overheid geen besluit tot vastlegging van de uitgaven voor de voorzieningen heeft genomen, ofwel omtrent deze voorzieningen geen met waarborgen omklede verbintenis is aangegaan door de promotor.

- Gebieden met gemeenschapsvoorzieningen en openbaar nut.

Figuur 10. Situering van het projectgebied op het gewestplan.

3.3 Historische situering van het onderzoeksgebied

3.3.1 Algemene historische situering²

De oudste vermelding is Comitatus de Heer (1186). Gemeente in Droog-Haspengouw. Het gebied maakt deel uit van een schiervlakte, waarvan Heers het hoogste punt vormt (150m); sterk golvend reliëf.

Op het grondgebied van de gemeente werd in 1930 bij de sloping van de kerkhofmuur een Romeinse viergodenstein gevonden, een kubusvormige steen, op de vier zijden versierd met de afbeeldingen van Juno en de Dioscuren in reliëf, daterend uit de tweede of de eerste helft van de 3de eeuw. De antieke weg Tongeren-Gembloux doorkruiste het grondgebied van de gemeente. Vandevelde spreekt van een diverticulum Tongeren-Heers-Montenaken. Daarnaast werd ook een muntschat van verschillende volksstammen uit de eerste eeuw voor Christus aangetroffen in Heks, een deelgemeente van Heers.³

De heerlijkheid Heers omvatte naast Heers ook Middelheers, Horpmaal, Wimmertingen en Jesseren. De eerste vermelde heer van Heers is Cuno van Hairs (1034). Mogelijk was de heer van Heers oorspronkelijk machtig genoeg om zijn onafhankelijkheid ten opzichte van de graaf van Loon te behouden. Reeds in 1136 oefende de graaf er echter een voogdij uit, en kort na de dood van graaf Lodewijk I (1139-1171) was de heer van Heers in ieder geval volledig onderworpen; in een oorkonde van 1186 wordt Heers vermeld als een leen van de graaf van Loon. De heren van Heers bleven een invloedrijke familie, die zich in de onmiddellijke entourage van de graven van Loon bevonden. In het conflict tussen de ambachten en de prinsbisschop Adolphe de La Marck (1313-1344) kiest Jan van Heers de zijde van de prinsbisschop. In 1328 worden kasteel en dorp door zijn vijanden verwoest. In de strijd tussen de Awans en de Waroux (1297-1335) streed Gilbert van Heers aan de zijde van de Waroux (ca. 1327-1334).

Door huwelijk komt de heerlijkheid in het bezit van de familie de Riviere (1362). Raes de Riviere (+ 1477), genaamd Raes van Heers, wordt leider van de opstand tegen de door Filips de Goede voorgedragen en gesteunde prinsbisschop Louis de Bourbon; hij is aanvoerder van de Vlaamstalige gemeenten van het prinsbisdom. De Luikse steden worden echter verslagen te Montenaken, Luik

²

<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/themas/14033#:~:text=Bourgondische%20troepen%20trekken%20op%20naar,door%20Maria%20van%20Bourgondi%C3%AB%20gerestitueerd.>

³ https://www.standaard.be/cnt/nfla22062001_018

gedegradeerd tot Bourgondisch protectoraat. Bij de dood van Filips de Goede komen de Luikse steden opnieuw in opstand, gesteund door een akkoord met Lodewijk XI van Frankrijk. Raes van Heers staat aan het hoofd van een deel van de stedelijke milities, die het oprukkende Bourgondische leger in 1467 te Brustem aanvallen en daar verslagen worden; hierbij verliest Raes de helft van zijn 4.000 manschappen.

Bourgondische troepen trekken op naar Heers en verwoesten kasteel en dorp. Raes van Heers wordt vogelvrij verklaard en zijn goederen geconfisqueerd; hij vlucht naar Frankrijk. Na de dood van Karel de Stoute keert hij terug en zijn bezittingen worden hem door Maria van Bourgondië gerestitueerd.

In 1623 koopt Henri de Rivière d'Arschot de titel van graaf van Heers en het Heilig-Roomse Rijk van keizer Ferdinand II. Naast het bezit van Horpmaal, Jesseren en Wimmertingen, komt hij in 1639 in het bezit van de heerlijkheden Opheers en Batsheers. Na de dood van Henri-Oger, laatste graaf van Heers, circa 1682, komt de abdij van Sint-Laurent van Luik in het bezit van zijn goederen en het kasteel. Bij het failliet van de familie de Rivière in 1757 verkoopt de abdij deze goederen aan de belangrijkste crediteur, Jan-Herman, baron de Stockem; deze maakt zijn rechten over aan zijn broer, Nicolas-Erasme.

Zowel de abdij van Herkenrode als de Sint-Laurentabdij hadden een belangrijk grondbezit in Heers. Er functioneerden verschillende laathoven: van Gelinden, Herten, van Tilt en Montferrant.

Tijdens het ancien régime was er in Heers een jaarlijks verkozen burgemeester. Van 1796 tot 1802 was Heers hoofdplaats van een kanton met vredegerecht, waartoe achttien gemeenten behoorden. In 1804 werd er een ontvangstkantoor voor de directe belastingen gevestigd, dat zes tot twaalf omliggende dorpen omvatte. De schepenbank werd benoemd door de heer en sprak Loons recht. Beroep was mogelijk bij het Hof van Vliermaal. In 1532 is er een ernstig conflict tussen Heers en de omliggende dorpen. Grensgeschillen rezen ook in 1685-93 met Veulen, in 1709-80 met Horpmaal, in 1639-1703 met Grandville (Oreye), en met Veulen, Mettekoven en Klein-Gelmen om het bezit van de gemene weiden (1713, 1731-88).

De gemeente had zwaar te lijden bij de verwoestingen van de burcht in 1328 en 1467, in 1691-92 en 1746-48 van de militaire opeisingen, en in 1704 van het kampement van Franse en Hollandse troepen.

De Sint-Martinuskerk is een zeer oude stichting, waartoe tot 1450 ook Veulen behoorde. In 1034 geeft Reginard, bisschop van Luik het patronaatsrecht en de tienden aan de Sint-Laurentabdij. De graaf van Heers had vanaf 1662 in het kasteel een eigen kapel, waaraan een priester verbonden was. Het

gehucht Middelheers, ten zuiden van de Steenweg, behoorde tot de parochie Opheers. Er bevond zich een thans verdwenen Sint-Servaaskapel (confer Middelheersstraat).

Heers was steeds een landbouwgemeente, met een aantal grote hoeven. Thans zijn vooral de suikerbiet- en fruitteelt belangrijk. Het grootste deel van de actieve bevolking bestaat echter uit forenzen.

De nederzetting ontstond bij de Heerse beek, één van de beken die de Herk voedt. Het nederzettingpatroon is dat van een groot hoopdorp. De gemeente wordt doorkruist door de steenweg Sint-Truiden - Luik, aangelegd in 1717. Vóór 1700 gebeurde de verbinding met Luik via twee wegen: door het oude centrum van Heers en door het gehucht Middelheers. Door de aanleg van de steenweg verloor het oude centrum, het driehoekige plein ongeveer ter hoogte van de kruising van de Nieuwe Steenweg met de Ridderstraat, aan belang ten voordele van de bebouwing aan de steenweg, die vanaf het midden van de 18de eeuw een aanvang neemt.

Ten noorden van het driehoekige plein lag het Broek, een moerassig gebied langs de Heerse beek; hier liggen ook de vijvers van het kasteel; de Vijverstraat vormt het centrum van de wijk Broek. Een tweede wijk was Ophem, waarvan de Nieuwe Steenweg thans het belangrijkste element vormt. Verder van het centrum liggen de gehuchten Middelheers, ten zuiden van de steenweg, en Marsnil of Masniel, op de grens met Klein-Gelmen; laatstgenoemde is thans een kleine concentratie van woningen, die echter waarschijnlijk opklimt tot de Romeinse periode, aangezien er in de buurt een Romeinse villa werd ontdekt. Het oostelijk gedeelte van de gemeente, boven de steenweg werd voorheen ingenomen door De Heerse Bos.

3.3.2 Historisch kaartmateriaal

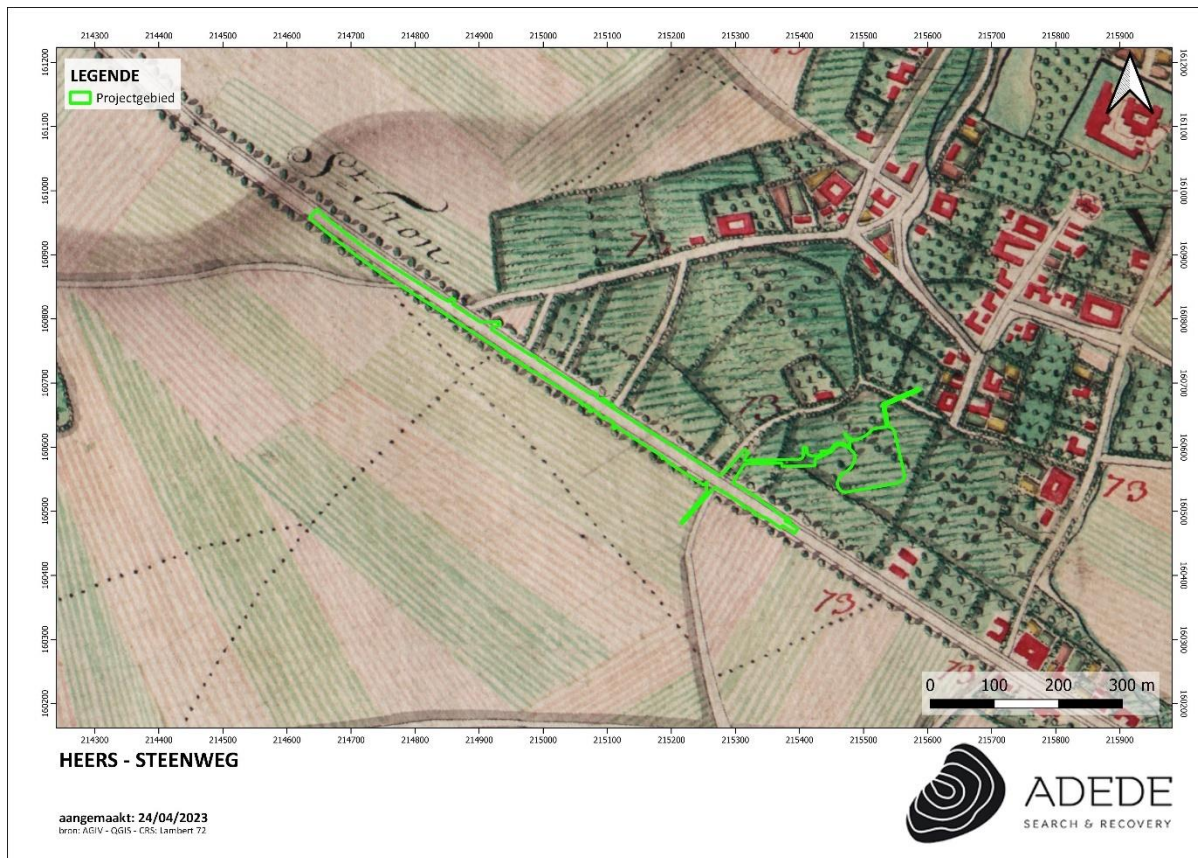
Op de Ferrariskaart is de huidige Steenweg weergegeven als 'Chaussée de St. Tron à Liège'. Deze bevindt zich op dezelfde locatie als vandaag. Het perceel ten noorden van de steenweg is in gebruik als weiland.

Het projectgebied bevindt zich net ten zuiden van de Dorpskern van Heers, en ten noordwesten van het gehucht Midheers.

Op latere historische kaarten is er weinig verandering zichtbaar: het projectgebied beslaat de steenweg, die zeker vanaf de 18de eeuw in gebruik was, en weilanden ten noorden van deze weg. Vanaf de Atlas der Buurtwegen (1840) zijn ook de voorgangers van de huidige Vredestraat en Salvialaan zichtbaar.

3.3.2.1 *Kaart van Ferraris (1771 – 1778)*

In opdracht van Keizerin Maria-Theresia en Keizer Jozef II werden de Oostenrijkse Nederlanden voor het eerst grootschalig en systematisch topografisch gekarteerd. De 275 uiterst gedetailleerde topografische kaarten werden geklasseerd volgens bundels en vergezeld van een beschrijvende tekst om zo de leemtes van de bestaande topografische kaarten op te vullen. Het in kaart brengen gebeurde onder leiding van generaal Joseph-Jean-François Graaf de Ferraris (1726-1814) met als resultaat een Kabinetskaart in drie exemplaren. Het exemplaar, bestemd voor de Oostenrijkse gouverneur Karel van Lotharingen, is heden in bezit van de Koninklijke Bibliotheek Albert I te Brussel. De andere exemplaren bevinden zich in het Rijksarchief in Den Haag en het Kriegsarchiv te Wenen. De Ferrarisatlas had tot doel een militaire kaart te zijn, waarbij de details niet de voornaamste zorg waren, maar eerder de algemene aanduiding van hagen, grachten, rivieren en gebouwstructuren.

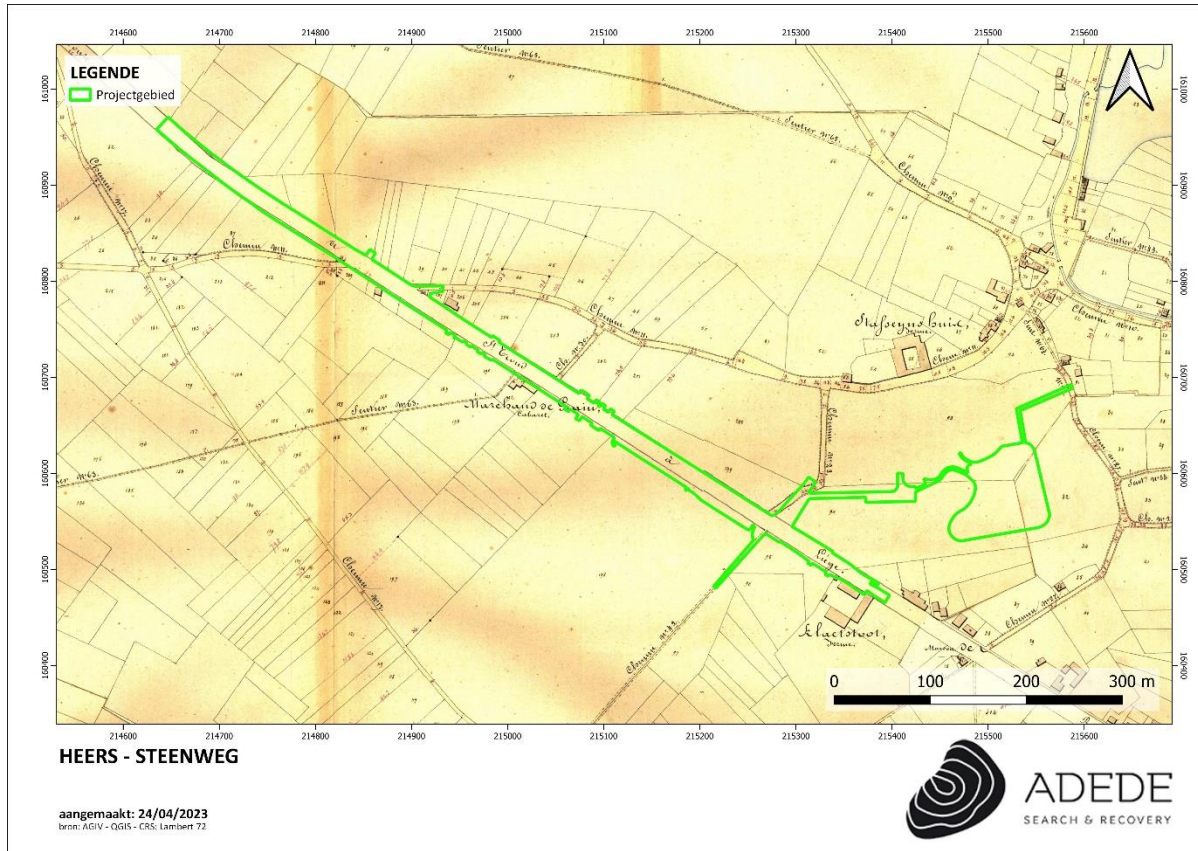

Figuur 11. Situering van het projectgebied op de kaart van Ferraris.

3.3.2.2 *Atlas der Buurtwegen (1840)*

De Atlassen der Buurtwegen werden opgemaakt in uitvoering de wet van 10 april 1841 met als doel ondubbelzinnig aan te duiden welke kleine wegen een openbaar karakter hadden. Er werd dus een inventarisatie gemaakt van alle "openbare" wegen en "private wegen met openbare erfdiensbaarheid". De atlas maakt een onderscheid in buurtwegen en voetwegen (sentiers). In de periode 1843-1845 werd per toenmalige gemeente een atlas opgemaakt, met uitzondering van een aantal stadskernen. Een atlas is samengesteld uit overzichtsplannen, detailplannen en tabellen. Overzichtsplannen zijn één of meerdere plannen van de betreffende atlagemeente met aanduiding van de omtrekken van deelgebieden, die genummerd zijn; de nummering van de deelgebieden verwijst naar het nummer van het detailplan; de schaal waarin de overzichtsplannen zijn opgemaakt is meestal 1/10.000. Detailplannen zijn meestal opgemaakt op kaartschaal 1/2.500; in enkele gevallen zijn ze opgemaakt op een andere schaal, bijvoorbeeld in stedelijke centra en buitengebieden). De tabellen

die in de atlassen zijn opgenomen bevatten de wegkarakteristieken, het nummer van de buurtweg, de lengte, de oppervlakte ...-, tabellen van de eigenaars van de aangelande percelen, tabellen van grondinname.

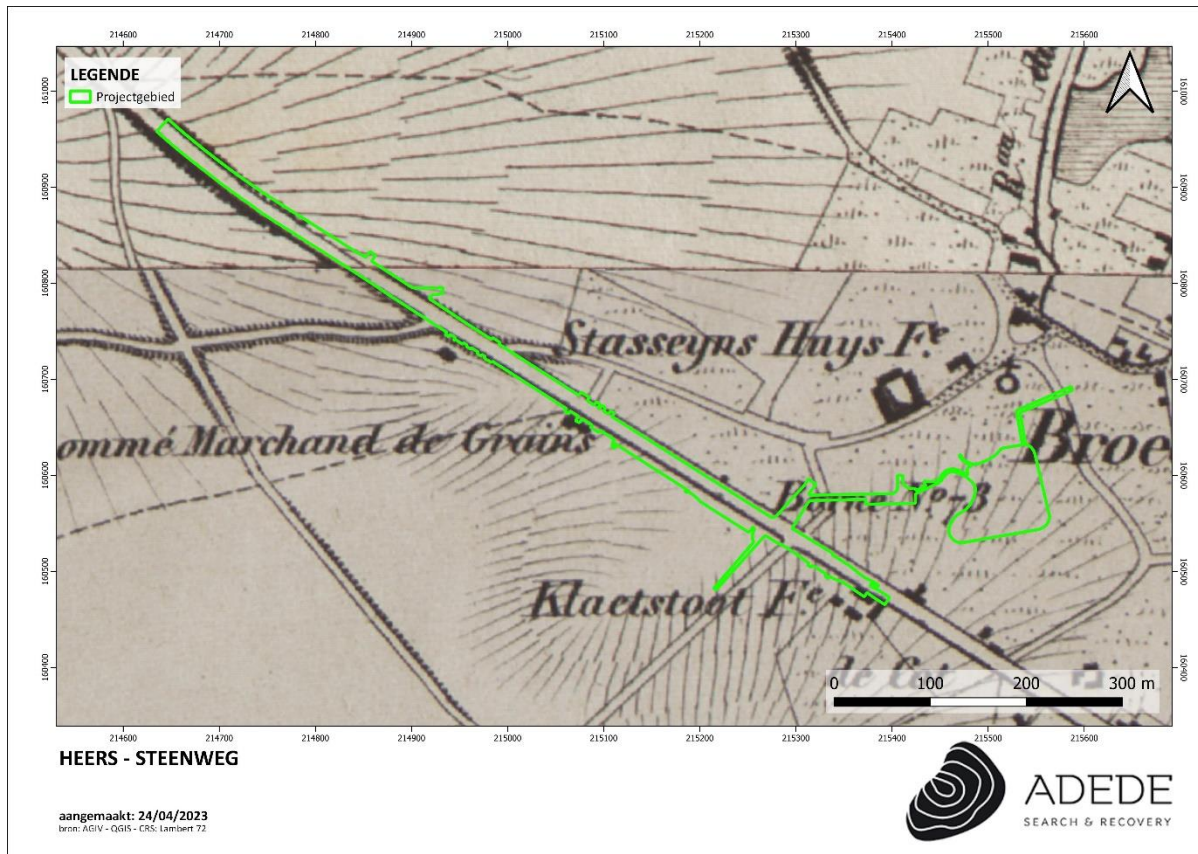

Figuur 12. Situering van het projectgebied op de Atlas der Buurtwegen.

3.3.2.3 Topografische kaart van Vandermaelen (1846 – 1854)

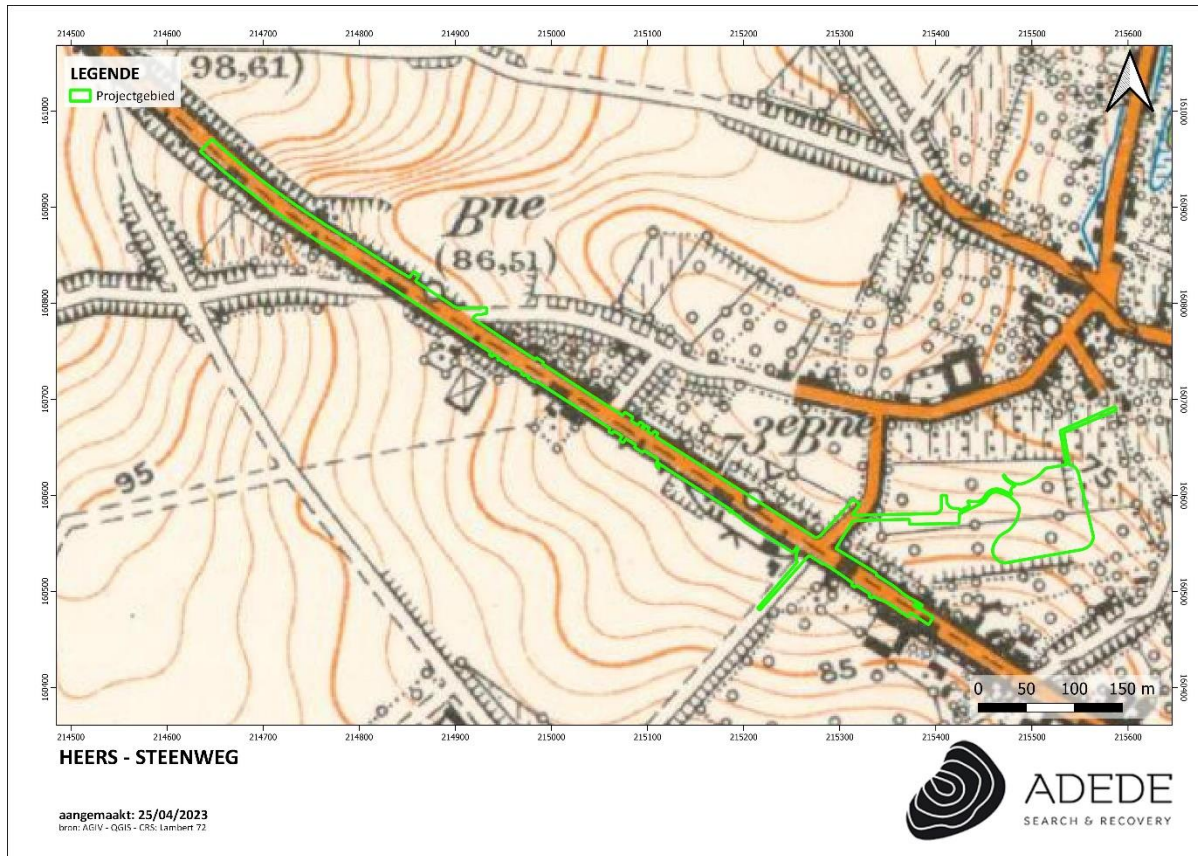
Philippe Vandermaelen was een autodidact cartograaf die vanwege zijn eerdere verwezenlijkingen op vlak van cartografie vanaf 1831 nauw samenwerkte met de overheid. Aanvankelijk was zijn opdracht het karteren van de grenzen op basis waarvan de onderhandelingen gevoerd werden tussen België en Holland. Hij maakte van zijn bevoorrechte positie bij de overheid gebruik om de hand te leggen op de handgeschreven plannen van de gemeentelijke kadasters en verwierf ook de bestaande

driehoeksmetingen. Hij stuurde zijn topografen uit naar de negen provincies om er de nodige opmetingen te doen en publiceerde twee topografische kaarten van België: de kaart op schaal 1:80.000 in 25 folio's – een meesterwerk van de lithografie – was volledig voltooid in 1853, terwijl de 250 folio's van de kaart op schaal 1:20.000 verschenen tussen 1846 en 1854.

Figuur 13. Situering van het projectgebied op de kaart van Vandermaelen.

3.3.2.4 Topografische kaart (1934)⁴

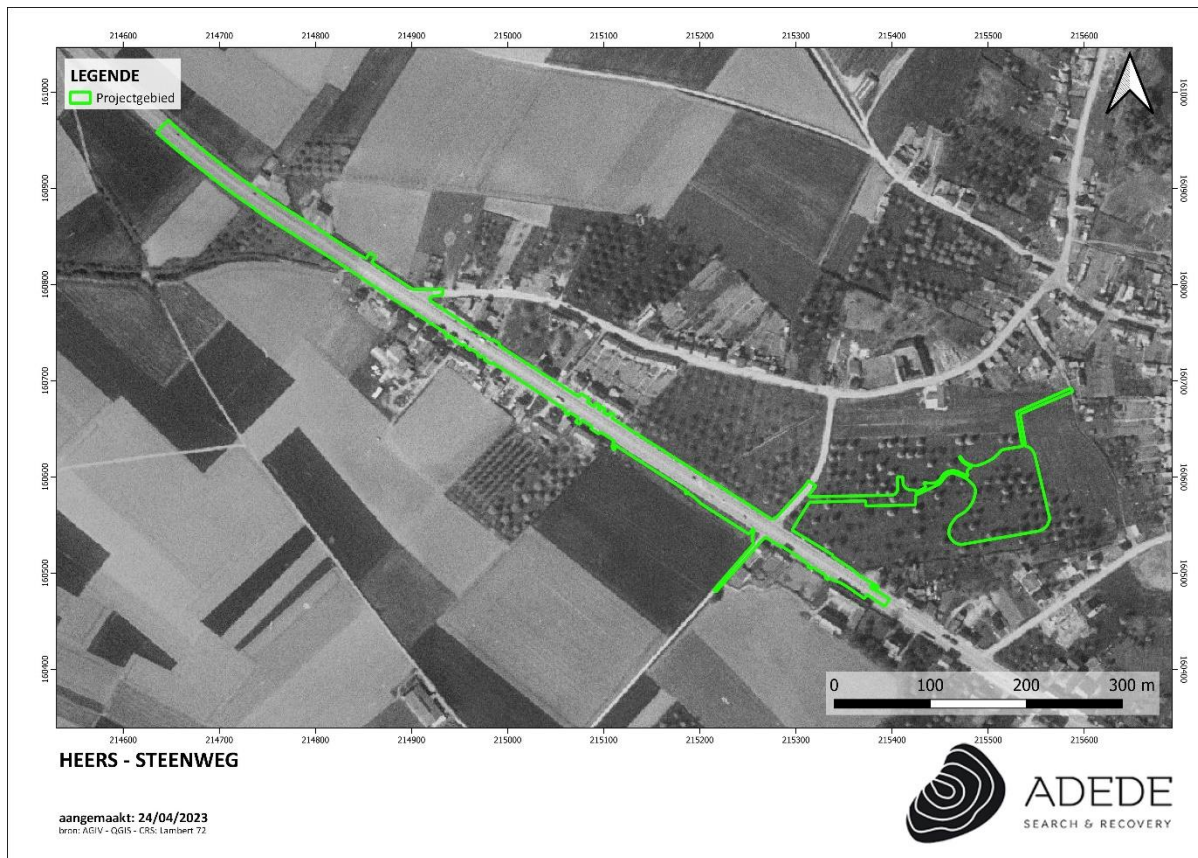

Figuur 14. Situering van het projectgebied op de topografische kaart van 1934

3.3.3 Luchtfoto 1971

Ook op deze luchtfoto schetst een gelijkaardig beeld van het projectgebied als de huidige situatie. Op het perceel ten noorden van de steenweg lijken bomen aangeplant te zijn.

⁴ <http://cartesius.be/geoportal/catalog/search/resource/details.page?uuid=%7B8345ECAC-F97B-4C92-AD62-7D8B1B7C9793%7D>

Figuur 15. Situering van het projectgebied op de luchtfoto van 1971.

3.3.4 Luchtfoto 1979-1990

Een verschil met de vorige luchtfoto is de aanwezigheid van het administratief centrum van de gemeente Heers. Ook bevindt er zich ter hoogte van het projectgebied een atletiekweg rondom een sportveld.

Figuur 16. Situering van het projectgebied op de luchtfoto van 1979-1990.

3.3.5 Luchtfoto 2017

In 2017 maakte het sportveld plaats voor een finse piste. Dit lijkt gepaard te zijn gegaan met enige bodemversterking.

Figuur 17. Situering van een deel van het projectgebied op de luchtfoto van 2017

3.3.1 Luchtfoto 2022

Figuur 18. Situering van het projectgebied op de luchtfoto van 2022.

3.4 Archeologische situering van het projectgebied

3.4.1 Archeologische nota's en onderzoek in de omgeving

- **19160/20777**: Naar aanleiding van de bouw van een nieuw complex met een bibliotheek en muziekschool met omgevingsaanleg aan de Steenweg te Heers, werd in 2021 een bureauonderzoek uitgevoerd door Group Van Vooren. Uit het bureauonderzoek bleek dat er een verwachting gold voor archeologische waarden uit de steentijd t.e.m. de nieuwe tijd binnen de contouren van het projectgebied.⁵

Uit het proefsleuvenonderzoek bleek dat het terrein geen relevante archeologische sites bevat. Op het terrein kon worden vastgesteld dat de top van de Bt-horizont of C-horizont geen

⁵ <https://loket.onroerendergoed.be/archeologie/notas/notas/19160>

archeologisch relevante waarden opleverden waardoor de middelhoge verwachting naar nederzettingssites kan bijgesteld worden naar een lage verwachting. Alle verzamelde data en vaststellingen tijdens het proefsleuvenonderzoek leiden tot de conclusie dat het terrein een laag tot nihilistisch kennis- en datapotentieel heeft.⁶

- **2514:** In het kader van de bouw van 12 nieuwe wooneenheden langsheen de Steenweg in Heers, werd in 2017 een bureauonderzoek uitgevoerd door Baac.

De uitgevoerde bureaustudie wees op een ligging van het onderzoeksterrein binnen een erg vruchtbare en goed drainerende regio, hetgeen van oudsher een zekere aantrekkingskracht uitoefende op de mens. Daarnaast werd het onderzoeksterrein in de afgelopen eeuwen niet bebouwd waardoor de ondergrond niet verstoord en het potentiële archeologische erfgoed niet geraakt werd. Tenslotte werden in de omgeving een aantal archeologische waarden aangetroffen. Samen vormen deze bevindingen een aanwijzing voor potentieel aanwezig archeologisch erfgoed. Aangezien de bureaustudie niet definitief kon uitsluiten dat er zich archeologische relictten in de ondergrond bevonden, werd een vooronderzoek met ingreep in de bodem voorgesteld.

Uit het proefsleuvenonderzoek bleek dat er zich binnen het projectgebied geen archeologische waarden bevinden. Het ontbreken van dergelijke waarden kan verklaard worden door de erosie die op het terrein heeft plaats gehad en de latere afdekking door colluvium. Uit de resultaten van het bodemkundig onderzoek bleek namelijk dat op de hoogste delen van het terrein een groot deel van de originele bodem verdwenen is.⁷

- **8028:** Voor de bouw van een winkelpand met bijhorende parking en bufferbekken langsheen de Steenweg te Heers, werd in 2018 een bureauonderzoek uitgevoerd door VEC. Uit dit onderzoek kwamen volgende resultaten: Op basis van de aardwetenschappelijke gegevens kon vastgesteld worden dat het plangebied eolische afzettingen bevat. Wanneer verder wordt gekeken en de verschillende kaarten vergeleken worden, kon ook vastgesteld worden dat het plangebied in een depressie, klein dalletje, gelegen is. Deze depressie is opgevuld met colluvium. De dikte van het colluvium was echter niet gekend. Op basis van de landschappelijke ligging heeft het plangebied een aantrekkelijke locatie, namelijk dichtbij water. Op basis van het bureauonderzoek kon vastgesteld worden dat het plangebied een interessante locatie heeft voor archeologische resten vanaf het Laat-Paleolithicum tot de Late

⁶ <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/notas/20777>

⁷ <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/notas/2514>

Middeleeuwen. De aanwezigheid van het colluvium betekent dat deze archeologische resten bedekt zijn geweest en op deze manier dus nog intact kunnen voorkomen.

Doordat de geplande bodemingreep echter in een beperkte zone zou plaatsvinden, werd geen vervolgonderzoek geadviseerd.⁸

- **21166:** In het kader van een verkaveling aan de Heersestraat te Heers, werd in 2022 een bureauonderzoek uitgevoerd door J.Verrijckt. Landschappelijk gezien bevindt het terrein zich op hoger gelegen – geen podzol – gronden. Deze ligging kan gunstig geweest zijn voor occupatie in de regio tijdens verschillende periodes in het verleden, gaande vanaf de metaaltijden tot en met de middeleeuwen. Uit historisch kaartmateriaal kan afgeleid worden dat de plaats van de geplande werken steeds gelegen is in open gebied, waardoor er geen indicaties zijn voor grote structurele verstoringen van de bodem en eventueel aanwezige archeologische sites intact gebleven zijn. Op basis van bovenstaande gegevens is er voor het plangebied een matige tot hoge archeologische verwachting toe te schrijven voor sites vanaf de metaaltijden tot en met de middeleeuwen (vroeg, volle en late). Er is een lage verwachting voor eventuele archeologische sites uit de recentere periodes en de steentijden. Daarnaast is er een hoog potentieel op kennisvermeerdering waarbij verder onderzoek kennis kan toevoegen over het gebruik van het landschap en de menselijke aanwezigheid. Er werd dan ook beslist verder archeologisch vooronderzoek te adviseren.⁹

Dit vervolgonderzoek werd nog niet uitgevoerd.

- **18629/20574:** In het kader van een reliëfwijziging op een gebied langs de Bovelingenstraat te Heers, werd in 2021 een bureauonderzoek uitgevoerd door ARON. Er was een verwachting naar sporen uit verschillende historische periodes. Op basis van het bureauonderzoek was het echter niet mogelijk om met voldoende zekerheid een uitspraak te doen over de aan- of afwezigheid van archeologisch erfgoed, de waarde daarvan (kennispotentieel) en de omgang hiermee. Verder vooronderzoek was bijgevolg noodzakelijk.¹⁰

⁸ <https://loket.onroenderfgoed.be/archeologie/notas/notas/8028>

⁹ <https://loket.onroenderfgoed.be/archeologie/notas/notas/21166>

¹⁰ <https://loket.onroenderfgoed.be/archeologie/notas/notas/18629>

3.4.2 CAI Indicatoren

Binnen het projectgebied zelf werd reeds archeologisch onderzoek verricht. Het proefsleuvenonderzoek –dat dus deels binnen het projectgebied werd uitgevoerd- kwam tot de conclusie dat binnen de betreffende zone geen archeologisch relevante waarden werden aangetroffen.

Net en zuiden van het projectgebied werden daarentegen wel vondsten gedaan. Het gaat om Lithisch materiaal uit het Mesolithicum en aardewerk uit de IJzertijd.

In de ruimere omgeving van het projectgebied zijn er verschillende CAI-meldingen van zaken die voornamelijk stammen uit de middeleeuwse en latere perioden. Het gaat dan voornamelijk om gebouwen die wijzen op de ontwikkeling van Heers vanaf de middeleeuwen, zoals kapellen, een kerk, hoeve, etc.

In het centrum van Heers werd ook een viergodensteen aangetroffen uit de Midden-Romeinse tijd.

CAI-melding	Locatie	Datering	Beschrijving
983395 ¹² Landschappelijk bodemonderzoek, Proefsleuven- en puttenonderzoek	0m	/	Uit het proefsleuvenonderzoek blijkt dat het terrein geen relevante archeologische sites bevat. Op het terrein kon worden vastgesteld dat de top van de Bt-horizont of C-horizont geen archeologisch relevante waarden opleverden waardoor de middelhoge verwachting naar nederzettingssites kan bijgesteld worden naar een lage verwachting. Alle verzamelde data en vaststellingen tijdens het proefsleuvenonderzoek leiden tot de conclusie dat het terrein een laag tot nihilistisch kennis- en datapotentieel heeft.
215338 ¹³ Archeologisch vooronderzoek	10m Z	Mesolithicum IJzertijd	Lithisch materiaal uit erosiegeul opgevuld met colluvium

¹² <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/waarnemingsobjecten/983395>

¹³ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/waarnemingsobjecten/215338>

met ingreep in de bodem			enkele brokjes handgevormd aardewerk in erosiegeulen opgevuld met colluvium
982303 ¹⁴ Proefsleuven en -putten	90m NO	/	<p>Het terrein werd in twee fasen onderzocht. Het eerste deel van het onderzoek werd in 2018 uitgevoerd. Tijdens dit proefsleuvenonderzoek werden drie recente sporen aangetroffen. Er werden geen vondsten gedaan. Dit deel werd dan ook vrijgegeven. Hierdoor kon op dit deel het nieuwe woonzorgcentrum gebouwd worden. Na de realisatie en ingebruikname van de nieuwbouw, werd het oude woonzorgcentrum afgebroken. Vervolgens diende op dit tweede deel van het onderzoeksgebied (ca. 0,3 ha) ook nog een archeologisch vooronderzoek plaats te vinden alvorens de parkeerplaats wordt ontwikkeld.</p> <p>Het proefsleuvenonderzoek leverde geen sporen of vondsten op. In de sleuven waren wel enkele verstoringen aanwezig die gerelateerd kunnen worden aan het voormalige woonzorgcentrum. Over het volledige onderzoeksgebied bleek de bovenste 60 cm van de bodem geroerd te zijn. Lokaal konden de verstoringen dieper gaan tot 1,2 m onder het maaiveld.</p>
209957 ¹⁵ Metaaldetectie	250m ZO	Nieuwe tijd	5 munten / 3 musketkogels / loden gewicht / 4 object ? / zakhorlogesleuteltje
225120 ¹⁶ Erfgoedonderzoek	330m O	18 ^{de} eeuw	Kapel van Heers, zichtbaar op de Ferrariskaart (1778)
50432 ¹⁷ Erfgoedonderzoek, Toevalsvondsten	500m NO	Midden-Romeinse tijd	Viergodenstein gevonden in de afsluitingsmuur van het kerkhof. Dioskuren die 2 paarden aan de teugel leiden, gericht naar Juno. Zeldzaam specimen!

¹⁴ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/waarnemingsobjecten/982303>

¹⁵ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/waarnemingsobjecten/209957>

¹⁶ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/waarnemingsobjecten/225120>

¹⁷ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/waarnemingsobjecten/50432>

			Maakt onderdeel uit van een jupiterzuil.
164275¹⁸ Kaartstudie	500m NO	Late middeleeuwen	Parochiekerk Sint-Martinus.
164276¹⁹ Kaartstudie	650m NO	Volle middeleeuwen	Kasteel van Heers. Waarschijnlijk bezat de eerste vermelde heer van Heers, Cuno van Hairs (1034), reeds een residentie ter plaatse. In 1328 wordt het kasteel van Heers expliciet vermeld, wanneer het verwoest wordt in het conflict tussen prinsbisschop Adolphe de La Marck en de ambachten.
983044²⁰ Proefsleuven- onderzoek	715m W	/	Het proefsleuvenonderzoek leverde geen archeologische sporen op. Vermoedelijk het gevolg van erosie.
164277²¹ Kaartstudie	750m O	18 ^{de} eeuw	Kapel van de Houten Lieve Heer. Zichtbaar op de Ferrariskaart
216349²² Metaaldetectie	900m NO	Nieuwe tijd	4 munten, geen enkele nog erg dateerbaar een gespje (vermoedelijke 17de eeuw), 5 musketkogels.
981765²³ Proefsleuven- onderzoek	960m W	/	Het proefsleuvenonderzoek leverde geen archeologische sporen op.
222112²⁴ Metaaldetectie	1070m W	Onbekend	siernagel/zilver/0,8gr/d10,4x14,8mm; blokgewicht/lood/29,0gr/d21,6xd20,1x14,8mm; naairing/koper/2,8gr/d17,0xd13,4x11,9mm munt/koper/oord/2,8gr/d23,5x1,2mm; munt/koper/oord/3,5gr/d24,6x1,8mm; munt/koper/oord/2,2gr/d23,3x1,1mm; munt/koper/0,9gr/d13,6x1,2mm

¹⁸ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/waarnemingsobjecten/164275>

¹⁹ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/waarnemingsobjecten/164276>

²⁰ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/waarnemingsobjecten/983044>

²¹ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/waarnemingsobjecten/164277>

²² <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/waarnemingsobjecten/216349>

²³ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/waarnemingsobjecten/981765>

²⁴ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/waarnemingsobjecten/222112>

227066²⁵ Erfgoedonderzoek	1115m W	18 ^{de} eeuw	Kapel van Marsnil, zichtbaar op de Ferrariskaart (1778)
222111²⁶ Metaaldetectie	1200m W	Onbekend	gesp/brons/2,4gr/18x22x2,4mm; gesp/brons/3,1gr/22x17x3,7mm; muntgewicht/koper/1,7gr/15,1x15,0x1,6mm; knoop/koper/3,0gr/d22,1x1,5mm; knoop/brons/3,9gr/d18,7x2,3mm; knoop/koper/2,2gr/14,7x3,4mm; musketbal/lood/8,5gr/d12,9mm; musketbal/lood/23,8gr/d16,3mm; onderdeel zakhorloge/koper/4,3gr/d39,1x1,1mm; onderdeel getuig/koper/3,6gr/27,8x19,9x7,7mm; munt/koper/oord/4,1gr/d26,0x1,6mm; munt/koper/oord/1,1gr/d20,6x0,8mm; munt/koper/oord/3,0gr/d22,3x1,4mm; munt/koper/oord/3,5gr/d24,0x1,6mm; munt/koper/oord/2,9gr/d23,2x1,4mm; munt/koper/oord/2,0gr/d23,1x1,1mm; munt/koper/oord/2,9gr/d22,9x1,1mm; munt/koper/oord/2,3gr/d23,8x1,4mm; munt/koper/0,5gr/d15,8x1,0mm; munt/koper/oord/2,2gr/d22,8x1,0mm; munt/koper/0,8gr/d20,2x0,8mm
227071²⁷ Erfgoedonderzoek	1230m W	19 ^{de} eeuw	Site met walgracht, zichtbaar op de Atlas der Buurtwegen (1840)

²⁵ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/waarnemingsobjecten/227066>

²⁶ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/waarnemingsobjecten/222111>

²⁷ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/waarnemingsobjecten/227071>

4 Besluit

In het kader van de aanvraag tot een omgevingsvergunning voor 1) de heraanleg riolering en wegenis; 2) reliëfwijzigingen: herprofilering grachten, aanleg bufferbekken, verhoging finse piste, realisatie aansluiting op Beek, werd door ADEDE BVBA een bureaustudie uitgevoerd in het kader van het opstellen van een archeologische nota met uitgesteld traject.

Het doel van dit onderzoek is driedelig. Allereerst wordt op basis van de beschikbare informatie nagegaan of er archeologische resten te verwachten zijn op het terrein. Vervolgens wordt nagegaan hoe goed deze archeologische resten bewaard zijn en in hoeverre ze bedreigd zijn door de geplande bouwwerken. Ten slotte wordt nagegaan wat het potentieel tot kennisvermeerdering is. Op basis van beschikbare en geraadpleegde bronnenmateriaal kon binnen het bureauonderzoek de aan-of afwezigheid van een archeologische site of relevante archeologische overblijfselen binnen de contouren van het onderzoeksgebied niet met zekerheid worden aangetoond. Wel is het mogelijk een archeologische verwachting naar voor te schuiven ten einde een antwoord te kunnen bieden op de gestelde onderzoeksvragen.

Algemeen

Het plangebied ligt op een hoogte van ca. 90m TAW op een gradiëntzone net ten westen van de Beek. De bodem binnen het projectgebied betreft voornamelijk droge leembodems. Een deel van het projectgebied bevindt zich op de bodemtypekaart echter binnen bebouwde zone, wat een indicatie kan zijn van een verstoorde bodem.

De CAI-locaties in de omgeving helpen om een verwachting te bepalen naar mogelijke archeologica op het plangebied. Binnen het projectgebied zelf werd reeds archeologisch onderzoek verricht. Het proefsleuvenonderzoek –dat dus deels binnen het projectgebied werd uitgevoerd- kwam tot de conclusie dat binnen de betreffende zone geen archeologisch relevante waarden werden aangetroffen. Net ten zuiden van het projectgebied werden daarentegen wel vondsten gedaan. Het gaat om Lithisch materiaal uit het Mesolithicum en aardewerk uit de IJzertijd. In de ruimere omgeving van het projectgebied zijn er verschillende CAI-meldingen van zaken die voornamelijk stammen uit de middeleeuwse en latere perioden. Het gaat dan voornamelijk om gebouwen die wijzen op de ontwikkeling van Heers vanaf de middeleeuwen, zoals kapellen, een kerk, hoeve, etc. In het centrum van Heers werd ook een viergodensteen aangetroffen uit de Midden-Romeinse tijd.

Op basis van de cartografische bronnen beschikbaar vanaf de 18e eeuw kan vastgesteld worden dat de steenweg zeker sinds de late 18de eeuw in gebruik was als weiland.

De luchtfoto's laten ook zien dat de laatste decennia weinig veranderde binnen het projectgebied. Enkel in het perceel ten noorden van de steenweg (finse piste) is wat veranderd. Mogelijks werd tijdens deze aanpassing de bodem geroerd.

Archeologische verwachting

Allereerst moet dus nagegaan worden of er archeologische resten te verwachten zijn op het terrein. Wat betreft het vinden van steentijd- en metaaltijdresten, kunnen we stellen dat er een algemene verwachting is. Dit is zowel op basis van de landschappelijke ligging als op basis van CAI-indicatoren. De locatie van het projectgebied is landschappelijk interessant gelegen. Het bevindt zich immers in de bovenloop, ten westen van een waterloop op de overgang van de leemplateaus naar de vallei. Dit kan als een landschappelijk gunstige locatie beschouwd worden, namelijk kort bij stromend water, alsook dicht bij de leemplateaus. Bovendien werd net ten zuiden van het projectgebied lithisch materiaal uit het Mesolithicum aangetroffen.²⁸

Ook voor de metaaltijden kan een gelijkaardige conclusie getrokken worden. Op dezelfde locatie werd bovendien aardewerk uit de IJzertijd gevonden.

Voor de Romeinse periode wordt ook een algemene verwachting vooropgesteld. In de omgeving van het projectgebied moet naar alle waarschijnlijkheid menselijke activiteit hebben plaatsgevonden tijdens deze periode. Zo werd aan het Kerkhof van Heers een viergodenstein gevonden, trof met hier ook een muntschat van verschillende volksstammen aan, en zou allicht een Romeinse weg (deverticum) door Heers gelopen hebben.

Voor de middeleeuwse en latere perioden wordt een algemene verwachting vooropgesteld. Vanaf de middeleeuwen ontwikkelde Heers zich als dorp. Over de aard van het projectgebied voor de 18de eeuw valt enkel grotendeels te speculeren. Het is wel zo dat de huidige steenweg zeker vanaf de 18de eeuw reeds in gebruik was als weg. Het perceel ten noorden ervan werd in eerste instantie als landbouwgrond gebruikt, waarna het als publieke sportruimte werd gebruikt.

Impact van de geplande werken

De werken zijn wel van die aard dat ze het eventueel aanwezige bodemarchief zullen bedreigen. De bestaande wegenis wordt opgebroken en vervangen door een nieuwe wegenis bestaande uit 3 lagen asfalt. Waar de plaats het toelaat, worden vrij liggende fietspaden uit asfalt gerealiseerd. Er

²⁸ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/waarnemingsobjecten/215338>

worden parkeerplaatsen uit betonstraatstenen gerealiseerd en de inritten worden ook uitgevoerd in betonstraatstenen.

Ook de nieuwe riolering zal dieper komen te liggen dan de bestaande.

Ter hoogte van de steenweg wordt de bestaande gracht ter hoogte van huisnummers 128-130 en 132 doorgetrokken richting de Vredestraat. Hiervoor is er een reliëfwijziging van toepassing met een volume van 272m³ en een oppervlakte van 404m².

Verder wordt er een buffering ter hoogte van de Finse piste gerealiseerd. Hiervoor wordt het looppad van de piste verhoogd met ca 25cm en het binnen gebied van het looppad verlaagd met ca 60cm. Vanaf het bufferbekken wordt ook een leiding naar de nabijgelegen waterloop Beek gelegd.

Er kan vanuit gegaan worden dat de werken over het gehele projectgebied een bedreiging vormen voor het eventueel aanwezige bodemarchief.

Mogelijke bodemverstoring

De kans op het aantreffen van archaeologica is echter afhankelijk van de mate waarin de bodem verstoord is. Het feit dat de bodem binnen een deel van het projectgebied gekwalificeerd is als bebouwde zone, kan wijzen op een ruime mate van bodemverstoring. Het bodemprofiel kan door het ingrijpen van de mens gewijzigd of vernietigd zijn; al is hier wat betreft het projectgebied zeker nog geen absolute zekerheid over.

Er kan vanuit gegaan worden dat de bodem ter hoogte van de Steenweg ook (op zijn minst deels) verstoord zal zijn. Naast de bestaande verharding zal ook de aanleg van ondergrondse nutsleidingen en rioleringen het bodemarchief aanzienlijk beschadigd hebben.

Mogelijks hebben de graafwerken aan de finse piste ook de bodem beschadigd ter hoogte van deze zone. De precieze mate van bodemverstoring is hier echter niet gekend.

Noodzaak tot vervolgonderzoek

Gezien de archeologische verwachting, zal een vervolgonderzoek binnen het projectgebied hoogstwaarschijnlijk tot kenniswinst kunnen leiden over de geschiedenis van Heers en omgeving.

Echter moet de potentiële kenniswinst bij een vervolgonderzoek ter hoogte van de Steenweg, Vredestraat en Salvialaan tot een minimum herleid worden. Dit is in de eerste plaats als gevolg van het feit dat er binnen het projectgebied reeds veel gegraven werd voor de aanleg van nutsleidingen, riolering en de wegverharding. Verder onderzoek in zo een verstoorde zone zal amper tot kenniswinst kunnen leiden.

Daarnaast zijn er ook zones die door hun vorm en grootte allicht weinig kennispotentieel bezitten. Het gaat hier specifiek om de verharde weg langs de Salvialaan, net ten zuiden van het administratief centrum, en om de zone waar het bufferbekken wordt verbonden met de Beek. Deze

stroken zijn respectievelijk 5 tot 10 en 4 meter breed. De breedte van het projectgebied op deze locaties leent zich echter niet tot een gedegen archeologisch vervolgonderzoek. Eventuele vondsten zullen namelijk slechts een zeer fragmentarisch beeld van het bodemarchief kunnen geven en bijgevolg weinig kunnen bijdragen aan de kenniswinst over de geschiedenis van het projectgebied. De ruimtelijke continuïteit en coherentie van de onderzoeksresultaten wordt door deze vorm namelijk belemmerd.

Aangezien ter hoogte van het bufferbekken aanzienlijk zal gegraven worden, er geen indicaties zijn dat de bodem in het verleden ernstig verstoord werd, en de vorm en grootte van deze zone zich lenen tot een vervolgonderzoek, zal dit hier wel uitgevoerd dienen te worden.

De modaliteiten van dit onderzoek worden verder uiteengezet in het programma van maatregelen.

5 Bibliografie

5.1 Websites

- <https://inventaris.onroenderfgoed.be>
- <https://bib.kuleuven.be>
- <http://www.ngi.be>
- <https://loket.onroenderfgoed.be>
- <https://cai.onroenderfgoed.be>
- <http://www.cartesius.be>
- www.geopunt.be
- www.geoportaal.be
- www.dov.vlaanderen.be

5.2 Centrale Archeologische Inventaris (CAI)

- INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: Site met walgracht [online],
<https://id.erfgoed.net/waarnemingen/227071> (geraadpleegd op 27 april 2023).
- INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: Overbroekstraat [online],
<https://id.erfgoed.net/waarnemingen/222111> (geraadpleegd op 27 april 2023).
- INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: Kapel van Marsnil [online],
<https://id.erfgoed.net/waarnemingen/227066> (geraadpleegd op 27 april 2023).
- INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: Borgwormstraat [online],
<https://id.erfgoed.net/waarnemingen/222112> (geraadpleegd op 27 april 2023).
- INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: Bovelingenstraat [online],
<https://id.erfgoed.net/waarnemingen/981765> (geraadpleegd op 27 april 2023).
- INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: Bovelingenstraat [online],
<https://id.erfgoed.net/waarnemingen/216349> (geraadpleegd op 27 april 2023).
- INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: Kapel van de Houten Lieve Heer [online],
<https://id.erfgoed.net/waarnemingen/164277> (geraadpleegd op 27 april 2023).
- INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: Bovelingenstraat IV [online],
<https://id.erfgoed.net/waarnemingen/983044> (geraadpleegd op 27 april 2023).

- INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: Kasteel van Heers [online],
<https://id.erfgoed.net/waarnemingen/164276> (geraadpleegd op 27 april 2023).
- INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: Parochiekerk Sint-Martinus [online],
<https://id.erfgoed.net/waarnemingen/164275> (geraadpleegd op 27 april 2023).
- INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: Kerkhof Heers [online],
<https://id.erfgoed.net/waarnemingen/50432> (geraadpleegd op 27 april 2023).
- INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: Kapel van Heers [online],
<https://id.erfgoed.net/waarnemingen/225120> (geraadpleegd op 27 april 2023).
- INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: Nieuwe Steenweg [online],
<https://id.erfgoed.net/waarnemingen/209957> (geraadpleegd op 27 april 2023).
- INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: Paardskerkhofstraat [online],
<https://id.erfgoed.net/waarnemingen/982303> (geraadpleegd op 27 april 2023).
- INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: Steenweg 128 [online],
<https://id.erfgoed.net/waarnemingen/215338> (geraadpleegd op 27 april 2023).
- INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: Salvialaan [online],
<https://id.erfgoed.net/waarnemingen/983395> (geraadpleegd op 27 april 2023).

5.3 Archeologienota's

- Alma, C., Van Mierlo, T., 2018, *Steenweg 93, Heers. Een Archeologienota*, VEC-Nota 296, Brugge.
- Augustin, S., Wesemael, E., 2021, *Nota Heers, Bovenlingenstraat. Uitvoer van erosiebestrijdende maatregelen*, ARON-rapport 1072, Tongeren.
- Bigonzi, V., Decramer, W., Doucet, A., 2021, *Archeologienota Vooronderzoek zonder ingreep in de bodem Heers – Salvialaan*, Terra Engineering & Consultancy rapport ORTEC2101259, Sint-Truiden.
- De Ketelaere, S., De Rijck, A., Steenhoudt, M., 2017, *Archeologienota Heers, Steenweg: Verslag van Resultaten*, BAAC-rapport 2017-0352, Gent.
- Decramer, W., Doucet, A., Fenucci, L., 2021, *Nota Uitgesteld vooronderzoek met ingreep in de bodem Heers – Salvialaan*, Terra Engineering & Consultancy rapport ORTEC2102030, Sint-Truiden.
- Van De Staey, I., Wesemael, E., 2021, *Archeologienota Heers, Bovenlingenstraat. Uitvoer van erosiebestrijdende maatregelen*, ARON-rapport 1013, Tongeren.

- Verrijckt, J., 2021, *Archeologienota Heers, Heersestraat: Verslag van Resultaten*, J. Verrijckt project 2021-664, Beerse.

6 Lijst van figuren

Figuur 1. Situering van het projectgebied op het DHMVII, digitaal terreinmodel 1m.....	- 21 -
Figuur 2. Situering van het projectgebied op het DHMVII, digitaal terreinmodel 1m (detail).	- 22 -
Figuur 3. Hoogteprofielen van het projectgebied.....	- 22 -
Figuur 4. Situering van het projectgebied op de tertiair geologische kaart.....	- 23 -
Figuur 5. Situering van het projectgebied op de quartair geologische kaart.....	- 24 -
Figuur 6. Situering van het projectgebied op de bodemtypekaart.	- 26 -
Figuur 7. Situering van het projectgebied op de potentiële bodemerosiekaart.....	- 27 -
Figuur 8. Situering van het projectgebied op de erosiegevoeligheidskaart.....	- 28 -
Figuur 9. Situering van het projectgebied op het bodemgebruiksbestand.	- 29 -
Figuur 10. Situering van het projectgebied op het gewestplan.	- 31 -
Figuur 11. Situering van het projectgebied op de kaart van Fricx.... Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.	
Figuur 12. Situering van het projectgebied op de kaart van Ferraris.....	- 36 -
Figuur 13. Situering van het projectgebied op de Atlas der Buurtwegen.....	- 37 -
Figuur 14. Situering van het projectgebied op de kaart van Vandermaelen.	- 38 -
Figuur 15. Situering van het projectgebied op de kaart van Popp.....	- 39 -
Figuur 16. Situering van het projectgebied op de luchtfoto van 1971.	- 40 -
Figuur 17. Situering van het projectgebied op de luchtfoto van 1979-1990.	- 41 -
Figuur 18. Situering van enkele CAI locaties in de omgeving van het projectgebied.	- 51 -